

İKTİDARININ İKİNCİ DÖNEMİNDE (1954-1957) DEMOKRAT PARTİ POLİTİKALARININ MUHALİF BAŞINA YANSIMASI: AKİS DERGİSİ ÖRNEĞİ

THE IMPACTS OF PARTY POLICIES ON THE OPPONENT MEDIA OUTLETS IN THE SECOND ADMINISTRATION PERIOD OF THE DEMOCRAT PARTY (1954-1957): THE CASE OF AKIS MAGAZINE

Beral ALACI*

Geliş Tarihi/Received:31.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted:30.06.2021

ALACI, Beral, (2021), "İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhالیf Başına Yansımaları : Akis Dergisi Örneği", Belgi Dergisi, S.22, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2021/II, ss. 453-480.

Öz

II. Dünya Savaşı sonrasında değişen dünya şartları savaşa dahil olan olmayan birçok ülkeyi önemli ölçüde etkilemiştir. Türkiye de bu durumdan etkilenen devletler arasında yer alır. İç ve dış politikada oldukça hareketli geçen 1945 yılı Türkiye'yi uluslararası platformda önemli kararlar almaya; iç politikada da tek partili yönetiminden çok partili sisteme geçişin zeminini hazırlamaya yöneltmiştir. İsmet İnönü'nün çok partili hayatı destekler açıklamalarını takiben 1945-1950 yılları arasında pek çok parti kurulmuş ve böylece Türk siyaseti "çok partili hayat"a sahne olmaya başlamıştır. Bu süreçte 07 Ocak 1946 tarihinde kurulan Demokrat Parti kısa sürede ön plana çıkmış, 1950 yılındaki seçimlerdeki başarısı ile de on yıl sürecek iktidar serüvenine başlamıştır. Bu süreçte üç genel seçim yaşanmış, bu seçimler Demokrat Parti'nin galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Demokrat Parti ile basın arasında ilişkiler ilk yıllarda olumlu bir atmosferde şekillenmiştir. Demokrat Parti'nin iktidarının ilk aylarında çıkardığı Basın Kanunu ile yaptığı özgürlükçü düzenlemelerin bunda büyük etkisi olmuştur. Ancak 1954 seçimlerine doğru alınan sert tedbirler ile basın kontrol altına alınmış, Demokrat Parti ile basın arasındaki ilişkiler gerilmiştir. 1954 tarihindeki seçimler ile Demokrat Parti'nin iktidarının ikinci dönemi başlar. 1957 yılındaki seçimlere kadar sürecek olan bu ikinci dönem Demokrat Parti'nin en fazla oy aldığı, gücünün zirvesine eriştiği süreçtir. Demokrat Parti iktidarının gücüne mukabil iktidar-muhalefet ilişkisinin en keskinleştiği dönem de bu ikinci dönem olacaktır. Bu dönemde yayın hayatına başlayan Akis dergisi, ilk sayısından itibaren yüksek tirajlara ulaşmıştır. Demokrat Parti'nin ilk dönemine oranla değişen siyasi tavrı ile şekillenen muhalif söylemleri ve buna karşılık Demokrat Parti'nin aldığı önlemler Akis dergisini dönemin dikkat çeken dergilerinden biri haline getiren en önemli etkenler olmuştur. Bu çalışma ile Demokrat Parti'nin iktidarının ikinci dönemine Akis dergisi penceresinden ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Demokrat Parti, Akis Dergisi, Basın, Muhalefet, 1954-1957.*

* Dr. Öğr. Üyesi. İzmir Demokrasi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, İzmir, beral.alaci@idu.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-9339-0903>)

Abstract

Changing world conditions after World War II have significantly affected many countries involved in the war or not. Turkey was also among the states that have been affected by this situation. The year 1945, which was very active in domestic and foreign policy, led Turkey to make important decisions on an international platform and led Turkey to lay the groundwork for the transition from one-party rule to multiparty system in domestic politics. After İsmet İnönü's statements supporting multi-party system, new parties were founded between the years 1945 and 1950, and thus Turkish politics has witnessed the rise of the "multi-party life". In this process, the Democrat Party, which was founded on January 7, 1946, strengthened its position in a short while, and with the win in the 1950 elections, the ten-year long control of power has been gained. During this period, three general elections have taken place. These elections resulted in the victory of the Democrat Party. Positive relations between the Democrat Party and the press have been established in the first couple of years. It is argued that this has been affected by The Press Law and the liberal regulations issued by the Democrat Party over the first months of the party administration. However, the media outlets in the country have been taken under control with the strict measures implemented during the 1954 elections. It's made the relationship between the Party and the press tense. The second period of the Democrat Party rule started after winning the elections that took place in 1954. The second term of the Democrat Party, which have lasted until the 1957 elections, is the period where the party has received the most votes and reached its ultimate power. During these years, the opposition was considerably sharp against the Democrat Party government. Akis magazine, which had started its publication life in this period, has reached its highest circulation. The discourse by the opposition side has been shaped by the changing political attitude of the Democrat Party compared to the party's first period and the decisions taken by the party administration were the most important factors in making Akis magazine one of the most remarkable publications of that time. This study aims to shed light on the second period of the Democrat Party government from the lenses of Akis magazine.

Keywords: *Democratic Party, Akis Journal, Press, Opposition, 1954-1957.*

GİRİŞ

Demokrat Parti'nin 1950'de iktidarı ele geçirmesi Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.¹ Demokrat Parti kurulduğu 1946 tarihinden iktidarı ele geçirdiği 1950 seçimlerine kadar basının yoğun desteğini görmüştür.² Yani Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren desteklenen basın Türkiye'nin bu yeni döneme geçişinin en önemli etkenlerinden biri olmuştur. Basının Demokrat Parti'yi desteklemesinin en büyük nedeni yıllardır süren tek parti yönetiminin yarattığı bazı sıkıntılardır. Öyle ki, bu sıkıntılar Cumhuriyet Halk Partisi'ni destekleyen gazetecilerin bile Demokrat Parti'yi destekler hale gelmesine yol açacaktı.³

Basının da desteğini alarak iktidara gelen Demokrat Parti'nin ele aldığı ilk konulardan biri yine basın olacak ve 1950 yılında çıkardığı Basın Kanunu⁴ ile basın organlarına önemli derecede özgürlükler sunacaktır. Bu da Demokrat Parti'nin ilk yıllarında basın ile iyi ilişkiler kurmasını sağlayacaktır. Öyle ki, dönemin önde gelen gazetecilerinden Ahmet Emin Yalman bu süreci "Basının Altın Devri" olarak nitelendirecektir.⁵ Ancak bu "altın devir" Demokrat Parti'nin basına karşı ılımlı politikayı sonlandırması ile gölgelenir. Yerine Demokrat Parti'nin baskı yasaları devreye girecek ve bu durum basın dünyasında iktidara karşı bir cephe oluşmasına neden olur. Demokrat Parti icraatlarının çeşitli toplantı ve parti kongrelerinde sert bir dille eleştirilmesi ve bu sert eleştirilerin toplantıları izleyen muhabirler tarafından gazete sütunlarına taşınması iktidar ile basın arasındaki iplerin iyice gerilmesine sebep oldu. Bu gergin ortam Demokrat Partililer tarafından basının elde ettiği özgürlükleri kötüye kullandığı şeklinde yorumlandı.⁶ Demokrat Parti Hükümeti'nin basın ile ilgili yeni kararlar alması kaçınılmaz hale gelmişti.

1954 seçimlerine hazırlık sürecinde Demokrat Parti Basın Kanunu'nda değişikliğe gitti. Bu değişiklik basın hürriyetinin büyük oranda kısıtlanması anlamına geliyordu. Şubat 1954'te Meclis'e sunulan tasarı, yayın yoluyla ve radyo ile işlenecek bazı yeni suçlar tanımlıyor ve bu suçların karşılığında ağır cezalar uygulanmasını içeriyordu. Basın-yayın yolu ile itibar zedeleyici yayın yapılması halinde altı aydan üç seneye kadar hapis ve 1.000 liradan 10.000 liraya kadar ağır para cezası öngörülüyordu. Ayrıca bu suçların, "resmî sıfatı haiz olanlara" yönelik işlenmesi durumunda cezalar üçte birden yarıya kadar arttırılacaktı.⁷ Devletin basın yoluyla zarara uğratılması durumunda da ağır cezalar

1 Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Phoenix yay., Ankara, 2004, ss. 148-174; Ali Gevgilili, *Yükseliş ve Düşüş*, Altın Kitaplar yay., İstanbul, 1981, s. 38.

2 Hıfzı Topuz, *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi kitabevi, İstanbul, 2003, s. 188.

3 Basının Demokrat Parti'ye verdiği desteği dönemin ünlü gazetecilerinden Sadun Tanju şu sözlerle anlatmaktadır: "1946-50 yıllarında basının manzarası şuydu: Zaman ilerledikçe muhalefeti destekleyen gazetelerin sayısı gittikçe artıyordu. Artmamasına da sebep yoktu. Zira muhalefet, düşüncede ve eylemde her şeyin en mükemmelini öne sürüyordu. Genellikle aydınlar demokrasinin bütün nimetlerinin elde edileceği hayali ile etkilenmişlerdi. Halk ise adalet ve eşitlik çığlıkları arasında, sigaranın beş kuruşa içileceği, şekerin ucuza yeneceği günleri düşünmeye başlamıştı. Muhalefete çok geniş bir kredi açılmıştı. İktidara ise o ölçüde hasis davranılıyordu...Basın, halkı coşturuyor, düşünmeye değil, bilmeye, habere önem veriyordu. İki seçim dönemi arasındaki dört yıl, bitmez tükenmez bir seçim kampanyası olarak devam etti. Basın halkın heyecanını daima taze tuttu..." Sadun Tanju, "Türk Basını", *Vatan*, 19 Aralık 1959.

4 *Resmî Gazete*, 24 Temmuz 1950, S. 7564, s. 18809-18811.

5 Ahmet Emin Yalman, *Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim (1945-1970)*, C.IV, Rey yay., İstanbul, 1971, s.258

6 Tekin Erer, *On Yılın Mücadelesi*, İstanbul, s.204.

7 Yalman, *a.g.e.*, s.85; Topuz, *a.g.e.*, s.196 .

uygulanacağı hükmünün yer aldığı kanunda, suçlandırılan gazeteciye iddiasını ispat etme hakkı tanınmaması pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir.⁸

Tüm bu tepkilere rağmen Demokrat Parti, Basın Kanunu'nun yanı sıra; daha pek çok yeni düzenlemeye giderek 2 Mayıs 1954 seçimlerine hazırlanmıştır. 2 Mayıs'ta yapılan seçimlerin galibi yine Demokrat Parti olacaktır. Kazanılan bu seçim ile Demokrat Parti'nin üç yıl sürecek olan ikinci iktidar dönemi başlamıştır. 1954-1957 tarihleri arasında yaşanan bu dönemde yine D.P. iktidarının yanında ve karşısında olan pek çok basın organı faaliyetlerini sürdürecektir. Dönemin gazetelerine örnek olarak Milliyet, Vatan, Hürriyet, Akşam, Zafer, Cumhuriyet, Yeni İstanbul, Dünya, İstanbul Ekspres, Tercüman, Son Havadis, Ulus, Dünya, Yeni Sabah⁹ sıralanabilir. Bu yerel ve ulusal gazetelerin yanı sıra; 1950'li yıllarda çıkan ve dönemin siyasi ortamı ile ilgili önemli rol oynayan dergilerde basın dünyasında adından söz ettirmektedir. Bu dergilere örnek olarak, Yücel, Pazar Postası, Yeni Ufuklar, Devir, Akis, Kim¹⁰ sayılabilir. Demokrat Parti'nin iktidarı boyunca çıkan dergilere bakıldığında muhalif siyasi dergiler anlamında ön plana "Akis" dergisinin çıktığı görülmektedir. 2 Mayıs 1954 seçimlerinin sonrasında yayın hayatına başlayan Akis son sayısını çıkardığı 1967 Aralık ayına kadar basın dünyasının en çok tiraj yapan dergilerinden olacaktır. Bu açıdan bakıldığında Akis'in gerek basın dünyasındaki gerek de D.P.'ye muhalefet anlamındaki önemi ve değeri büyüktür. Demokrat Parti ile Akis'in yayın hayatı örtüştürüldüğünde en dikkat çekici dönem olarak D.P. iktidarının II. dönemi olan 1954 -1957 yılları arasında karşımıza çıkmaktadır.

A. Akis Dergisi'nin Oluşumu-İçeriği-Kadrosu

2 Mayıs 1954 seçimlerinde alınan galibiyet ile Demokrat Parti iktidarının ikinci dönemi başlar. İkinci dönem 1954-1957 yılları arasında yaşanmış, Demokrat Parti'nin en fırtınalı ve en tartışmalı dönemi olarak hafızalara kazınmıştır. Demokrat Parti iktidarının "6-7 Eylül Olayları"¹¹, "İspat Hakkı"¹², "Hürriyet Partisi"¹³ ve "29 Kasım 1955 D.P. Grubu Toplantısı" gibi, birçok önemli olayı bu dönemde yaşanmıştır.¹⁴ Celal Bayar'ın "İnce Demokrasiye Paydos"¹⁵ sözleri ile başlattığı bu dönem, bazı gazeteciler tarafından "kalın demokrasi"¹⁶ yılları, bazı tarihçiler tarafından da "En fırtınalı süreç"¹⁷ olarak nitelendirilmiştir. Bu süreç hükümetin politikasını sertleştirdiği bir dönemdir. Demokrat Parti sertleşen bu politikası çerçevesinde muhalefet partilerine karşı ağır kararlar veriyor¹⁸ (parti mallarına el koymak v.s.), muhalefet partilerine oy veren illeri ilçe haline getirmek gibi anti demokratik kararlar

8 Celal Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, (Der.: İsmet Bozdağ), Tercüman yay., İstanbul, 1986, s. 156 .

9 Topuz, *a.g.e.*, s.s.209-225 .

10 Topuz, *a.g.e.*, s.s.394-400 .

11 Ayrıntılı bilgi için bkz. M. Hulusi Dosdoğru, *6/7 Eylül Olayları*, Bağlam yay., İstanbul, 1993; Dilek Güven, *6-7 Eylül 1955 Olayları*, İletişim yay., İstanbul, 2009.

12 Selma Göktürk Çetinkaya, "Basına İspat Hakkı Tanınması Meselesi ve Muhalif Duruş", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 35/1, 2020, ss.133-165.

13 Ertuğrul Günay, *Bir "Hürriyet" Hikayesi – Çok-Partili Dönemde Özgürlükçü Bir Siyaset Girişimi (1955-1958)*, İletişim yay., İstanbul, 2020, s. 65-72; Beral Alacı, "Hürriyet Partisi'nin Türk Siyasi Hayatındaki Yeri (1955-1958)", *Türk Yurdu*, 2011, C.31, S.290, ss.134-144.

14 M. Serhan Yücel, "Menderes Dönemi (1950-1960)", *Genel Türk Tarihi*, C.9, Ankara, 2002, s.31.

15 Metin Toker, *DP Yokuş Aşağı 1954-1957*, Bilgi yay., 3.basım, İstanbul ,1991, s.11.

16 Toker, *a.g.e.* ,s.12 .

17 Yücel, *a.g.m.*, s.30 .

18 Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge kitabevi, Ankara, 1990, s. 104 .

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhalif Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

alıyor¹⁹, üniversitelerin özerkliğini yok eden²⁰ yeni düzenlemelere gidiyordu. Basın da Demokrat Parti'nin sertleşen politikasından nasibini alıyordu. Bu doğrultuda 1954 yılı birçok gazetecinin tutuklandığı, gazetelerin haklarının kısıtlandığı bir yıl olacaktı. İşte basına karşı izlenen baskının had safhaya ulaştığı bu yıl yeni bir derginin doğuşuna da sahne oluyordu bu dergi Akis Dergisi idi.

Akis 1954 yılında başladığı basın serüvenini 1967 yılına kadar sürdüren Türkiye'nin en uzun soluklu dergilerindendir. Dergi 1954 yılının Mayıs ayında çıkan ilk sayısından itibaren gerek siyasi gerek sosyal hayatta yaptığı yayınlarla toplumun ilgisini üzerinde toplayacak kısa sürede önemli satış rakamlarına ulaşacaktı. Akis "*Haftalık Aktüalite Mecmuası*"²¹ sıfatı ile yayınlanmaya başladı. İçerik olarak incelendiğinde siyasi, kültürel, tıbbi, askeri birçok konu Akis'in sayfalarında yer buluyordu. Derginin kısa sürede çok ilgi görmesinde bu geniş konu yelpazesinin büyük etkisi vardı. Böylesine dikkat çeken bir derginin nasıl ortaya çıktığı Akis'in son sayısında yer alan "*Akis'in Hikayesi*"²² adlı makalede anlatılmıştır.

Akis, 1953 yılının kış aylarında Ankara'da üç kişinin ortak düşüncesi ile planlanmıştır. Bu üç kişinin ilki dönemin tecrübeli ve ünlü gazetecilerinden Metin Toker'dir.²³ İkinci kişi ise Metin Toker'in Galatasaray Lisesi döneminden arkadaşı olan avukat ve iş adamı Oktay Türegün; derginin üçüncü planlayıcı ise Toker'in arkadaşı Meclis'te Mütercimlik yapan Tülya Nemluk'dur.²⁴ Dergi çıkarma fikrini ilk ortaya atan ve diğer iki kişi ile paylaşan Metin Toker olmuştur. 1950'li yıllarda Türkiye'de siyasi aktüalite dergisi anlamında bir çalışma yapılmamıştır. Toker, Türk basının da Amerika'daki Time benzeri siyasi aktüalite dergisi eksikliği olduğunun farkındadır. Ancak o dönemde bu yapıda çıkarılacak olan bir derginin kamuoyu tarafından destek görüp görmeyeceği hususunda endişeleri vardır. Bu endişelerini bertaraf etmesindeki en büyük etken Akis'in fikir babası Metin Toker'in iyi bir çalışma yaparlarsa bu çalışmaların bir gün hak ettiği yere geleceğine olan inancı olmuştur. Derginin çıkarılması konusundaki diğer önemli sorun da "*sermaye meselesi*"²⁵dir. Metin Toker ve beraberindekiler kendi birikimlerinin yanı sıra tanıdıkları aracılığıyla aldıkları banka kredileri ile 1954 yılı başında gerekli parayı sağlayarak Akis'in bir an önce yayınlanması için çalışmalara başlamışlardır. Bu çalışmaların ilki dergi ile ilgili ilanların verilmesi olur. Metin Toker'in başında bulunduğu ekip, ilanların verilmesinin ardından kapak ve iç sayfalar için kağıtları alarak, bayilerle anlaşmışlardır.

Derginin teknik hazırlıklarının ardından içeriği ile ilgili çalışmalara geçilmiştir. Şubat 1954'te yayınlanması planlanan derginin yazılarının büyük bir kısmını Metin Toker kaleme alır. Diğer yazılar ise telif bedelleri sonradan ödenmek üzere Toker'in dostlarından sağlanır.²⁶ Ayrıca derginin ilk sayısında yayınlanmak üzere derginin tarafsızlığını da destekler bir tavır sergilenerek dönemin iki büyük liderinden yani Adnan Menderes ve İsmet İnönü'den birer makale istenmiştir. Akis'in bu isteğine İsmet İnönü, derginin yapısını bilmediği

19 "C.M.P.'ye oy veren Kırşehir ili ilçe yapılarak cezalandırıldı."; Emre Kongar, *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Ankara, 1979, s.187.; Eroğul, a.g.e., s.101 .

20 Gevgilili, a.g.e., s.110 .

21 "Kendi Aramızda", *Akis*, 15 Mayıs 1954, C.1, S.1, s.3 .

22 "Akis'in Hikayesi", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.16-20 .

23 Metin Toker ile ilgili olarak bkz. Onur Çelebi, "Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13/26, Güz 2017, ss.91-124.

24 "Akis'in Hikayesi", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.16.

25 "Akis'in Hikayesi", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.16.

26 "Telif bedelleri 5 lirayla 15 lira arasında değişecekti."; "Akis'in Hikayesi", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.17 .

için olumsuz yanıt verirken, Menderes, Metin Toker'in D.P.'ye yakın Zafer gazetesinde çalışmış olmasının rahatlığı ile yazısının yayınlanmasına izin vermiştir. Hatta yazının da danışmanları ile Metin Toker tarafından birlikte hazırlanmasını kendisinin daha sonradan makaleyi okuyup onaylayacağını belirtmiştir. Menderes'in bu cevabının ardından Metin Toker ve Zafer gazetesi yazı işleri müdürü birlikte bir yazı yazarak Menderes'in onayına sunmuş, böylece Adnan Menderes'in Akis'in ilk sayısında yayınlanması planlanan makalesi hazırlanmıştır.²⁷

Bütün bu hazırlıkların ardından derginin ortaklarından olan Oktay Türegün ve Tülya Nemlük tüm yükünü Metin Toker'in üstlendiği derginin ilk sayısını heyecanla beklediklerini, ancak hazırlanan ilk sayı ile ilgili Toker'in önemli kaygıları olduğunu "*Akis'in Hikayesi*" adlı makalede aktarmışlardır. Hazırlanan ilk sayı Toker tarafından beğenilmemiş, derginin bu hali ile yayınlanamayacağını savunulmuştur. Metin Toker'in "*Olmadı... Bu yavrukurt gibi bir şey olmuş. Yeniden başlamalıyız...*" sözleri ile hazırlanan ilk sayı rafa kaldırılmış, yenisi için çalışmalara başlanmıştır.²⁸ Metin Toker'in bu hoşnutsuzluğunun ardından derginin çıkması yaklaşık üç ay ertelenmiştir. Ana amaç ise dergiyi 14 Mayıs'ta yapılacak olan seçimlere kadar yetiştirmek, istenen seviyeye getirmektir. Yapılan tüm çalışmaların ardından "*Akis*" adını taşıyan dergi 1954 yılının Mayıs ayının 15. gününde piyasaya çıkmıştır. Akis'in ortaya çıktığı ortama bakıldığında tüm yurttaki seçim sonrası bir heyecan hakimdir. Oy oranlarından da anlaşılacağı üzere büyük bir çoğunluk Demokrat Parti iktidarı ile Türkiye'nin istikrarlı ve demokratik bir döneme gireceğini düşünmektedir.²⁹ Ancak Demokrat Parti'nin kısa sürede sertleşen politikası 1954 tarihinde başlayan ikinci dönem iktidarının bazı kesimler için hiç de toz pembe geçmeyeceğini göstermiştir. İktidar sertleştikçe muhalefet sesini yükseltmiş; muhalefetin sesi yükseldikçe de iktidar sertleşmiştir. Bu birbirini etkileyen ve sonuçta ülke politikasında fırtınalar esmesine sebep olan dinamikler, "*Akis*" i yaratanların tabiri ile "*Akis'i Akis yapan ortam*"³⁰ yaratmıştır.

Akis bu ortam içinde tam bir tarafsızlık parolası ile yola çıkar. Böyle bir anlayışla yayınlanan ilk sayısı altı bin basılmıştır.³¹ Kapağında dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın resminin bulunduğu ilk sayı³² basıldığı rakamın yarısı kadar bir satış tirajına ulaşmıştır. İkinci sayısında satış rakamlarını biraz daha yükselten Akis mali bir bunalım yaşamaktan kurtulamamıştır. Alınan kredilerin bitmesi, ilanlardan ve bayilerden elde edilen gelirlerin düzensiz ve yetersiz oluşu Akis'in ortaklarını maddi anlamda zorlamıştır.³³ Dergi bu gibi maddi sıkıntılarla uğraşırken derginin Metin Toker dışındaki gazeteci olmayan iki ortağı Oktay Türegün ve Tülya Nemlük kendi hisselerini Toker'e devretmek sureti ile dergiyi çıkışının ikinci ayında O'nun idaresine bırakmışlardır. Böylece Akis yayın hayatının ikinci ayından başlamak üzere son sayısına kadar Metin Toker'in tam idaresine girmiştir.

27 "*Akis'in Hikayesi*", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.16.

28 "*Akis'in Hikayesi*", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.16.

29 Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara, 1998, s. 216 .; Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev. Yasemin Saner Gönen, İstanbul, 1998, s.325 .

30 "*Akis'in Hikayesi*", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.18.

31 "*Akis'in Hikayesi*", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.18.

32 "*Kendi Aramızda*", *Akis*, 15 Mayıs 1954, C.1, S.1, s.3 .

33 Bu zorluk derginin son sayısında yer alan Akis'in Hikayesi adlı makalede şu sözlerle aktarılmıştır: "*Akis'in her bir sayısı oradan buradan para denkleştirilerek çıkıyor, bazen matbaa para getirilmezse dergiyi vermeyeceğini söylüyor, matbaa sahibine yüzü suyu dökülüyor, zaman zaman da matbaa değiştiriliyordu.*" "*Akis'in Hikayesi*", *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.18.

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhafız Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

Akis Dergisi yayın hayatına atılma amacı olarak bir haftada yurtda ve dünyada olan tüm olayları yenilik ve gelişmeleri halka duyurmak kabul edilmiş ve bu amaç uğrunda derginin ilk sayısından başlayarak birçok alanda geniş bir perspektifle araştırmalar yapılmış, makaleler kaleme alınmıştır. Derginin amacı Akis'in ilk sayısında "Gayemiz nedir?" başlığı altında anlatılmıştır. Bu soruya amaçlarının bir aktüalite dergisi meydana getirmek olduğunu belirten dergi sahipleri, buradan hareketle okuyucunun Akis'i eline aldığı anda o hafta içinde olup biten tüm güncel bilgilere ulaşabilmesi hedeflendiklerini vurgular.³⁴ Özetle derginin ilk sayısında da belirtildiği gibi yansız bir tavırla o hafta içinde yaşanan siyasi, sosyal tüm olaylar okuyucuya yansıtılmaya çalışılması amacıyla yola çıkılmıştır. Ayrıca bu yapılmaya çalışılırken de hiçbir kurum ya da kuruluşun etkisi altında kalmadan objektif ve bilimsel bir bakış açısı yakalama gayesinde oldukları vurgulanan esaslardan olmuştur. Akis yazarları derginin ilk sayısında bu amaçlarını belirtirken, bunu diğer gazete ve mecmualarda olduğu gibi "kuru" bir dille yapmayacaklarını, kendine has bir tarzda yayın yapacaklarını vurgulamışlardır³⁵ Ayrıca Akis'in sayfalarında dönemin önemli şahsiyetleri tarafından kaleme alınmış makalelere de yer verileceği, makaleleri yayınlanan kişilerin fikirleri ne olursa olsun değiştirilmeden aktetirebileceği belirtilmiştir.³⁶

Bu amaçları yerine getirmek üzere yola çıkan Akis sayfaları içinde iç, dış politika haberlerinin yanı sıra iktisadi, mali, tıbbi, askeri konuları ayrıca kadınlara özel sayfaları³⁷, spor, sanat, sinema, kitap, karikatür gibi kültürel konuları ele almıştır. ³⁸ Akis yazarları derginin ilk sayısından itibaren okuyucudan gelen mektuplara dergi bünyesinde yer vermeye özen göstermişlerdir. Derginin basın hayatına yeni bir soluk getirdiği okuyuculardan gelen olumsuz mektupları da çekinmeden yayımlamalarından anlaşılmaktadır. Öyle ki, Akis'in ilk sayısında daha önce ilan verilmiş olmasına rağmen derginin iki aylık bir gecikme ile yayınlanmasına gelen olumsuz tepkilere yer verilmiştir.³⁹ Okuyucu mektupları arasında şüphesiz yergiler kadar övgülerde bulunuyordu. Bu övgüler incelendiğinde okuyucuların Akis'te pek çok farklı alandan haberlere yer verilmesinin takdir edildiği görülmektedir.⁴⁰ Akis'i Akis yapan en önemli unsurlardan biri de fotoğraflardır. Akis'in sayfalarında işlenen hemen hemen her konu ile ilgili ilgi çekici nitelikte yerleştirilmiş özgün fotoğraflar yer almıştır. Bu fotoğrafların altında birkaç kelime ile yapılan derin anlamlı yorumlar dergiye olan merakın artmasında önemli bir faktör olmuştur.

Akis oluşturduğu bu başarılı içerik ile kısa sürede önemli satış rakamlarına ulaşmış, tüm Türkiye'de ilgi ve merak ile beklenen bir dergi haline gelmiştir. Beğenilerin yoğunluğu "Akis" in uzun süre aynı formda yayınlanmasında önemli bir etken olmuştur. Ancak bir süre sonra gelişen gazetecilik ve matbaa teknikleri ile derginin geliştirilmesi, bir anlamda kabuk değiştirmesi gündeme gelir. Yapılan araştırmalar sonucunda 1967 yılında dergi çalışanları bir dizi yeniliği dergiye uygulamayı yani "Akis'i yenilemeyi" uygun görmüşlerdir. Yeniliklerin ne yönde olacağı 1967 yılında derginin Genel Yayın Müdürü Kurtul Altuğ tarafından

34 "Kendi Aramızda", *Akis*, 15 Mayıs 1954, C.1, S.1, s.3 .

35 "Kendi Aramızda", *Akis*, 15 Mayıs 1954, C.1, S.1, s.3 .

36 "Kendi Aramızda", *Akis*, 15 Mayıs 1954, C.1, S.1, s.3 .

37 Akis dergisinin kadın konusundaki yaklaşımına dair örnek bir makale için bkz. Seyran Efendi Atay-Hilal Karavar, "Akis Dergisi "Kadınlar Arasında" Bölümünde Kadın Algısı", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, 45,2021, ss.355-374.

38 *Türkiye Ansiklopedisi 1923-1973*, Kaynak Kitaplar yay., C.1, İstanbul, 1974, s.87.

39 "Okuyuculardan Mektuplar", *Akis*, 15 Mayıs 1954, C.1, S.1, s.33 .

40 "Okuyuculardan Mektuplar", *Akis*, 15 Mayıs 1954, C.1, S.1, s.33 .

açıklanmıştır. Altuğ, Akis'in on dört yıl önce başlayan basın macerasında ilk günden beri çığır açan bir dergi olduğundan bahsetmiş, sadece metin içeriklerinin değil aynı zamanda basım şekli ve düzeni ile de fark yarattığını vurgulamıştır. Akis ile başlayan bu yeni bakış açısının on dört yılın sonunda değişen sosyal, kültürel, ekonomik şartlar çerçevesinde değiştirileceğini belirtmiştir.⁴¹ Altuğ'un belirttiği gibi Akis bazı teknik konularda 14.yılında kendini yenileme ihtiyacı hissetmiştir. Bu yeniliğin en önemli sebebi de Akis'i taklit eden diğer dergilerle aynı çizgide olmaktansa onlardan bir adım öne çıkarak, dergicilikte yine çıtayı yükseltmektir. Akis'in bu yenilik hamlesi yayın hayatına attığı ilk adım kadar olmasa da önemli ses getirecek, derginin satışlarında –kemikleşmiş okur kitlesi dışında- dikkate değer artışlar olacaktır. Akis'te yapılan yenilikler sadece basım ve şekil yenilikleri ile sınırlı kalmamıştır. İçerik anlamında da 1967 yılında birtakım yeniliklere gidilmiştir. Dergideki bu içeriksel yeniliği derginin sahibi ve başyazarı Metin Toker kaleme almıştır. Toker, “*Yepyeni Bir Akis*” başlığı altında anlattığı yeniliklerde Akis'in yapılacak yeniliklerden sonra uzun yazılar yerine tek sütunluk kısa ama konunun içeriğini öz bir şekilde anlatan yazıların kullanılacağını, ünlü kişilerle röportajlar yapılacağını, dergide anonim şekilde kaleme alınan “*imzasız*” yazılar yerine yazarları belli yazıların yayınlanacağını belirtmiştir.⁴²

Akis on dört yıllık basın hayatı boyunca içerik açısından okuyucularına geniş bir bakış açısı sağlayacak birçok alt başlıktan seslenmiştir. Bu anlamda da Akis'in Türk Basın Tarihi içinde farklı ve önemli bir konumda olduğu kabul edilmektedir. Akis, on dört yıllık yayın hayatı boyunca hemen hemen her sayısında Metin Toker'in imzasını taşımıştır. Metin Toker derginin başyazarlığı dışında imtiyaz sahipliğini de yapmıştır. Derginin bünyesinde Metin Toker'in dışında pek çok önemli gazeteci, siyasetçi, yazar, bilim adamı ve sanatçı çeşitli konulardaki yazılarıyla yer alır. Derginin sürekli yazar grubunun dışında konusunda uzman olan kişiler konuk yazar olarak kendilerine ayrılan sütunlarda fikirlerini beyan etmişlerdir. Dergide dönem dönem görev alan bu isimler arasında Yusuf Hikmet Bayur, Faik Ahmet Barutçu, Cemil Sait Barlas, Mükerrerem Sarol, Fatin Rüstü Zorlu, Server Somuncuoğlu vs...⁴³ sayılabilir. Ayrıca dergide devamlı görev alan isimler arasında Cüneyt Arcayürek, Cumhur Ferman, Atilla Karaosmanoğlu, Mehmet Selik, Turhan Dilligil, Çoşkun Kırca, Mümtaz Soysal, Jale Candan, Turhan Selçuk gibi isimler görülmektedir.⁴⁴ Cüneyt Arcayürek Akis dergisinde 14 Ağustos 1954 tarihinde “*teknik sekreter*” olarak başladığı görevini 27 Kasım 1954'ten itibaren “*yazı işleri müdürü*” olarak sürdürmüştür. Cüneyt Arcayürek uzun yıllar sürecek olan gazetecilik hayatının ilk günlerini Akis'te geçirmiştir. Yurtdışında tıp eğitimi görürken⁴⁵ yurda gelip Akis'te göreve başlayan Arcayürek, kısa süre içinde yazılarıyla ülkenin en önemli gazetecileri arasına girecektir. Akis'teki yazıları nedeni ile iktidar partisi yöneticileriyle ters düşen Arcayürek 1956 yılında tutuklanmıştır. Cüneyt Arcayürek'ten sonra yazı işleri müdürlüğünü Yusuf Ziya Ademhan yapmıştır. 28 Mayıs 1955'te Yusuf Ziya Ademhan yönetimine geçen derginin yazı işleri müdürlüğü 1958 yılında Kurtul Altuğ'a verilmiştir. Kurtul Altuğ da –Akis'te görev yapan pek çok gazeteci

41 Kurtul Altuğ, “Kendi Aramızda”, *Akis*, 13 Eylül 1967, C.XXXIX, S.691, s.3 .

42 Metin Toker, “Yepyeni Bir Akis”, *Akis*, 16 Eylül 1967, C.XXXIX, S.691, s.5 .

43 Gülsün Bilgehan, *Mevhibe II*, Ankara, 1998, s.20 .

44 “Akis'in Hikayesi”, *Akis*, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.20 .

45 Türkiye Ansiklopedisi 1923-1973, s.87 .

gibi- Akis'te görev yaptığı yıllarda yazdığı yazılardan dolayı mahkûm olmuş, hapis cezası ile cezalandırılmıştır.⁴⁶

Derginin veda niteliğindeki son sayısında Akis'in "mutfak" tabir edilen kısmından da bahsedilmiştir. "Mutfak" diye adlandırılan kısım derginin istihbarat ve redaksiyon kadrosudur. Akis'i en zor şartlarda bile hazırlayan ve okuyuculara sunan bu ekibin içinde Akis'in bütün yazılarını tek tek okuyan, tashihlerini yapan Hüseyin Korkmazgil, haber araştırma, bulma işini yürütüp ve onları Akis okuyucularına sunan Teoman Erel, Güneri Cıvaoğlu, Yılmaz Gümüşbaş gibi isimler bulunmaktadır.⁴⁷ Derginin çalışanları kimi zaman çok zor şartlarda kötü muamelelerle mücadele etmek durumunda olsalar da genellikle derginin tüm çalışanlarını iş alanlarında yükselten, bir anlamda "ünlü" yapan bir uğuru da vardır. Akis'in iktisat sayfalarını kaleme almaya başladığında genç bir doçent olan Cumhuriyet Ferman bir süre sonra Ankara Üniversitesi'nin Rektörü Profesör Cumhuriyet Ferman olacaktır. Cumhuriyet Ferman'dan iktisat sayfalarını devralan Atilla Karaosmanoğlu, Mehmet Selik, İsmail Türk de kısa sürede alanlarında önemli ve tanınmış isimler haline geleceklerdir.⁴⁸ Doğan Avcıoğlu da bu tanınmış ve Akis ile ünlenmiş isimler arasında sayılabilir.⁴⁹ "Akis'in Hikayesi" adlı makalede dergide görev alan kişilerle ilgili önemli bir saptamada bulunmaktadır. Akis'in on dört yıllık yayın hayatının sonunda sol yazının en önemli isimlerinin ilk gazetecilik deneyimleri Akis sayfalarında olmuştur.⁵⁰ Bu saptamaya örnek olarak İlhan Selçuk, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, Kurtul Altuğ, Çetin Altan, Turhan Feyzioğlu, Coşkun Kırca, Yusuf Ziya Ademhan gibi isimler verilebilir. İlhan Selçuk Akis'in iç politika; Mümtaz Soysal ve Coşkun Kırca ise dış politika sayfalarını yöneten isimlerdir. İlhami Soysal, Kurtul Altuğ, Turhan Feyzioğlu için mesleğin inceliklerini öğrendikleri Akis'ten sonra Türk basın tarihine adlarını yazdıran gazeteciler olmuşlardır.

Akis içerisinde yer alan bölümler konularında başarılı isimler tarafından yönetilmiştir. Örneğin tiyatro sayfaları Turhan Dilligil'in yönetiminde okuyucu ile buluşmuştur. Türk karikatüründe müstesna bir yeri olan Turhan Selçuk da Akis sayfalarında uzun yıllar okuyucu ile buluşan isimlerden olmuştur. Derginin en önemli özelliklerinden biri olan fotoğraflar da Hüseyin Ezer'in objektifinden yansıtılmıştır. Akis'in kadın sayfalarını Jale Candan, tıp sayfalarını Doktor Esat Eğilmez hazırlamıştır.⁵¹ Akis geniş bir yazar kadrosunun eseri olarak yayın hayatını sürdürmüştür. Tüm bu isimlerin Türk basın tarihindeki konumları göz önüne alındığında Akis'in "uğurlu" olduğu kadar bir okul niteliği de taşıdığını ortaya koyar. Akis on dört yıllık yayın hayatı boyunca birçok yazara ev sahipliği yapmış onlar için çok önemli birer basamak olmuştur. Öyle denilebilir ki "Akis şöhret ve kıymet imal eden bir basın fabrikası vafını"⁵² on dört yıl boyunca en iyi şekilde korumuştur.

46 Akis'in son sayısında Kurtul Altuğ'un kaleme aldığı "...Gençliğimin en verimli yıllarını verdiğim Akis'in son sayısına son yazıyı yazmak, bana cidden zor geliyor. Akis'te geçen dokuz buçuk yıldan sonra yazı makinesinin başına oturmak ve sevgili Akis okuyucularına veda mektubu yazmak meğer ne kadar da zormuş!.." sözleri O'nun Akis'e verdiği önemi vurgulamamaktadır. Kurtul Altuğ, "Akis'ten Size", Akis, 31 Aralık 1967, s.3.

47 Kurtul Altuğ, "Akis'ten Size", Akis, 31 Aralık 1967, s.3.

48 "Akis'in Hikayesi", Akis, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.20 .

49 "Akis'in Hikayesi", Akis, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.20 .

50 "Akis'in Hikayesi", Akis, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.20 .

51 "Akis'in Hikayesi", Akis, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.20 .

52 "Akis'in Hikayesi", Akis, 31 Aralık 1967, C.1, S.12, s.20 .

B. Akis'in Yayın Hayatı

Akis, 15 Mayıs 1954 – 31 Aralık 1967 tarihleri arasında yayınlanan haftalık aktüalite, siyaset dergisidir. Dergi Ankara güzel sanatlar matbaasında basılmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda da matbaalar değişse bile derginin çıktığı il politik rüzgarların şiddetli bir şekilde estiği Başkent Ankara olacaktır. Dergi Türk basın hayatına gerek üslubu gerekse bakış açısı ile büyük bir yenilik getirecektir. Öyle ki derginin getirdiği bu yenilik Amerika'nın ünlü "Time" dergisine benzetilmektedir. Akis dergisi siyasi olayları tarafsız bir tutumla ve ayrıntılı olarak ortaya koymak, dış basınla ilgili haberler vermek; yetkili kişiler tarafından hazırlanan iktisat, tıp, askerlik, spor, sanat, sinema ve kadın sayfalarıyla her çeşit okuyucuya seslenmek amacını gütmüştür. Dergi kısa sürede amacına ulaşır. Türkiye'de çıkarılan bu tür dergilerin ilki olması nedeniyle büyük bir ilgi ile karşılanmıştır. Dergi yayın hayatının ilk günlerinde idari anlamda bir değişiklik yaşasa da bunu tirajlarına yansıtılmayı başarmıştır.

Dergi yansız yayın parolası ile yola çıksa da zamanla Demokrat Parti'nin sertleşen politikasına aynı sertlikle muhalefet yapan en önemli basın organlarından biri haline gelmiştir. Akis'in, yayın hayatına başladığı 1954 yılında Devlet Bakanı Mükerrer Sarol ve Türk Sesi gazetesine karşı başlattığı kampanya, Akis – Sarol Davası'na yol açmıştır. Bu dava sonucunda Akis'in imtiyaz sahibi ve başyazarı Metin Toker başta olmak üzere Cüneyt Arcayürek, Kurtul Altuğ, Süleyman Ege gibi derginin önde gelen yazar ve yöneticileri birkaç kez tutuklanmıştır. Suçları ise devlet büyüklerini küçük düşürücü yazılar yazmaktır. Derginin birçok elemanı memleketin değişik hapishanelerinde de olsa Akis yayını sürdürmüştür. Tutuklu da olsa Metin Toker, "... meslektaşlarının davaları ile ilgileniyor, Kemaliye'de yatan Akis yazı işleri müdürü Yusuf Ziya Ademhan ve Kurtul Altuğ'un sorunlarına eğiliyordu. (...) içeride kaldığı bir yıl boyunca dergisini yönetmeye de -kendi yöntemleriyle- devam"⁵³ etmiştir. Gazetecilere uygulanan bu baskı politikası "İspat Hakkı" gibi bazı konuları da gündeme getirmiştir. Ayrıca Demokrat Parti'nin içindeki bazı milletvekilleri 1954 seçimlerinden bir süre sonra muhalefet yapmaya başlayarak, partiden ayrılma sürecine girmişlerdir. Akis'in bütün bu iktidar karşıtı olayları desteklemesi hatta bazılarına fikir babalığı yapması Akis-İktidar ilişkilerinin iyice gerginleşmesine neden olmuştur.

Tüm bu gerginliğe ek olarak Akis dergisinin sahibi gazeteci Metin Toker'in dönemin muhalefet partisi lideri İsmet İnönü'nün kızı Özden İnönü ile evlenmesi Demokrat Parti ile Akis'i iki karşı taraf haline getiren en önemli unsurlardan biri olmuştur. Bu olaydan sonra Akis için Cumhuriyet Halk Partisi'nin basın organı olduğu yolunda bazı tabirler de kullanılmıştır.⁵⁴ Akis dergisi 1950'li yıllar boyunca Demokrat Parti yönetimi ile ilgili pek çok olayla bire bir taraf olarak ilgilenecektir. Yaşanan olaylardan biri de 27 Nisan 1960 tarihinde Demokrat Parti'nin meclise getirdiği "*Salahiyetler Kanunu*" tasarısı ile ilgilidir. 18 Nisan 1960' da kurulan Tahkikat Encümeni'nin yetkilerini belirleyen bu Salahiyetler Kanunu'nun kabulü ile "*Encümen bir "Sivil Cunta" halinde doğuyordu. Ona kazai yetkiler dahil, bütün yetkiler tanınıyordu. Artık devlet demek, Tahkikat encümeni demek olacaktı.*

53 Bilgehan, a.g.e., s.223 .

54 Özden Toker ve Kurtul Altuğ'un birlikte yayınladıkları "Metin Toker'den Akisler" adlı kitabın giriş kısmında Özden Toker'in Akis ve Metin Toker ile ilgili anlatımı yaşananlar hakkında bir özet niteliğindedir. Özden Toker-Kurtul Altuğ, *Metin Toker'den "Akis"ler*, Bilgi yay. Ankara, 2007, s.9-14.

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhafız Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

Encümen; savcı, hakim ve askeri hakimlerin bütün yetkilerini elinde tutacaktı.(...) Gazeteleri toplatabilecek, matbaaları ile beraber kapatabilecekti.”⁵⁵ Tahkikat Encümeni'nin yaptığı ilk işlerden biri Akis'i kapatmak olmuştur. 29 Nisan 1960' da Akis ve basımevi Tahkikat Encümeni'nin ilk icraatlarından biri olarak kapatılmıştır.

3 Mayıs 1960' da yeniden yayımlanmaya başlayan Akis, 27 Mayıs'tan üç gün sonra ihtilal özel sayısını çıkarmıştır. Bazı çevrelerde ihtilalin yapılmasında Akis'in yayınlarının etkili olduğu yönünde söylentiler yayılmıştır. Metin Toker bir röportaj sırasında kendisine bu söylenti doğrultusunda sorulan soruya devrik iktidarın gericiliği temsil eder hale geldiğini, buna mukabil Akis'in de bu gericiliğin karşısındakilerin yayın organı olarak durduğu söylenmek isteniyorsa da bu söylentilerin haklı olduğunu beyan etmiştir. Metin Toker'in bu gericilik temelli cevabı üzerine muhabir “Akis dergisinin 27 Mayıs'ı teşvik ettiğini söylüyorsunuz öyle mi?” şeklinde sorusunu yinelemiş, Toker, Akis'in 27 Mayıs'ı teşvik etmediğini, ancak 27 Mayıs'ın gelebileceği noktasında iktidarı defalarca uyardıklarını belirtmiştir. Tüm bu uyarılara rağmen iktidarın tavrını tutumunu değiştirmemiş olmasının 27 Mayıs'ın gerçekleşmesine sebep olduğunu vurgulamıştır. Metin Toker cevabını yaşananları bir nevi Nasreddin Hoca hikayesine benzeterek bitirir: “*Dalı kesen adama, Nasreddin Hoca'nın arkadaş sen bu kafayla gidersen, düşersin demesi gibi. Biz sadece ikazda bulunduk*” demiştir.⁵⁶

Darbe sonrasında başlayan Milli Birlik Komitesi döneminde Akis, askeri idarenin bir an önce sivil yönetime ve demokratik rejime geçmesini savunmuştur. İktidarın sivil idareye devredilmesinden sonra dergi, kapanıncaya kadar, C.H.P.'nin politikasını desteklemeye devam eder. 31 Aralık 1967 tarihine kadar yayın hayatına devam eden Akis, 706. Sayısı ile yayın hayatına veda eder. Akis'in yayınına son vermesi ile çeşitli spekülasyonlar ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki günlük basılan gazetelerdeki siyaset haberlerinin haftalık dergilere oranla daha çok tercih edilmesi gösterilmektedir. Diğer sebepler ise daha siyasi içeriklerden oluşan sebeplerdir. Akis'in tirajının on binin altına düşmesi, bazılarının göre Metin Toker'in daha karlı bir geçim kaynağı araması, bazılarının göre de Kim ve Ant dergilerinin Akis'in okur kitlesine derin bir şekilde nüfuz etmiş olmaları Akis'in sonunu hazırlamıştır. Dergi 1967 yılının sonunda yayınına son vermiştir.

C. İktidarının İkinci Döneminde Demokrat Parti Politikaları ve Akis'e Aksedenler

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlerle başlayan ve 1957 yılına dek uzanan üç yıllık dönem Demokrat Parti iktidarı için birçok önemli olayın yaşandığı hareketli bir süreç olmuştur. Demokrat Parti'yi bu yoğun ortamda yalnız bırakmayan en önemli unsurlardan biri de basın organlarıdır. Demokrat Parti'nin yanında veya karşısında olsun birçok dergi ve gazete dönemin ağır siyasi tablosunda etkin rol oynamıştır. Bu basın organlarından biri de 1954 yılında yayımlanmaya başlayan Akis dergisidir. Bazı tarihçiler tarafından Demokrat Parti'nin “*Duraklama Devri*”⁵⁷ olarak adlandırılan, bazı tarihçiler içinse “*D.P. iktidarının hem zafer hem de yenilgisinin başlangıcı*”⁵⁸ olan 1954-1957 yılları Demokrat Parti kadar Akis için de önem taşır. Yeni çıkan bir dergi olması sıfatıyla Akis, hem rakipleri arasından

55 Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C.III, Remzi kitabevi, İstanbul, 1968, s.413 .

56 Ilıcak, *a.g.e.*, s.21 .

57 Eroğul, *a.g.e.*, s.129.

58 Aydemir, *a.g.e.*, s.163 .

sıyrılmaya hem de okuyuculara kendisini kabul ettirmeye uğraşmış ve her ikisinde de başarıya ulaşmıştır. Akis'in bu başarısı satış rakamlarında kısa sürede yakaladığı artış ile kendini gösterir. Akis'in çabuk gelen bu şöhretinde hiç şüphe yoktur ki Demokrat Parti iktidarı ile yaptığı çetin münakaşalar çok etkindir. Demokrat Parti 1954-1957 döneminde ister kendi bünyesinde olsun ister memleket içi ve memleket dışı politikasında olsun, önemli sarsıntılara uğramıştır. İşte partinin yaşadığı tüm bu sarsıntılarda Akis dergisinin D.P.'ye karşı takındığı tavır, izlediği sert eleştiri politikası dönemin olayları incelenirken hiç de göz ardı edilmemesi gereken ayrıntıları içinde barındırır.

Akis'in ilk sayısının çıktığı 15 Mayıs 1954 tarihinde Türkiye'nin siyasi tablosuna genel olarak bakıldığında ana konunun seçimler sonrası "Yeni Kabine"nin kuruluşu olduğu görülmektedir. Kurulacak olan yeni kabine aynı zamanda Menderes'in üçüncü kabinesi olacaktır. Genel seçimlerin ardından 14 Mayıs 1954'te ilk toplantısını yapan T.B.M.M.'de Cumhurbaşkanlığı'na Celal Bayar, Meclis Başkanlığı'na Refik Koraltan, Başbakanlık görevine ise Adnan Menderes getirilir. Böylece "Üçüncü Menderes Kabinesi" nin kuruluş aşaması başlamıştır. Meclis'te yapılan toplantıdan bir gün sonra yayınlanan Akis dergisinin ilk sayısında Menderes tarafından açıklanacak olan kabine ile ilgili tahminler yapılıyordu.⁵⁹ Derginin yayınlanmasından iki gün sonra açıklanan yeni kabineye bakıldığında Akis'in oldukça yerinde tahminler yaptığı görülmektedir. Açıklanan yeni kabinede kesin yer alacak isimler ve kabineye yeni eklenecek isimler Akis'te doğruya çok yakın bir şekilde tahmin edilmiştir. Menderes'in 17 Mayıs 1954'te açıkladığı bu yeni kabinede yedi yeni bakan yer almış, yedi bakan eski bakanlıklarında kalmış ve dört bakanın yerleri değiştirilmiştir.⁶⁰ Akis'in kabinenin açıklanmasından sonra yayınlanan 22 Mayıs 1954 tarihli ikinci sayısında, yeni kabine ile ilgili yaptığı en ilginç yorum Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na getiren Dr. Behçet Uz hakkında olandır. Akis, Uz'un bakanlığı ile ilgili "...yeni tayinler arasında en ziyade hayret uyandıran, Demokrat Parti tarafından bu kadar sert bir şekilde tenkit edilen Cumhuriyet Halk Partisi iktidarının, hem de muvaffak olamamış bir vekilinin, Dr. Behçet Uz'un, o zaman oturduğu sandalyeye yeniden getirilmiş bulunmasıdır..."⁶¹ sözleri ile başlayıp devam eden bir eleştiri metni kaleme alarak Demokrat Parti iktidarı ile ileriki yıllarda gireceği münakaşaların ilk sinyalini ikinci sayısından itibaren vermeye başlamıştır. Metin Toker, Behçet Uz'un Demokrat Parti'ye olan transferini Adnan Menderes'in C.H.P.'yi dolayısıyla da İsmet İnönü'yü sıkıntıya düşürmek için yaptığı bir taktik olarak kabul etmiş, bu transfer için "Dr. Behçet Uz, bir "İnönü adamı" diye D.P. büyüklerince değerlendirilmiştir. Onu bir Menderes kabinesinde gördü mü, İsmet Paşa'nın yüreğine ineceği sanılmıştır."⁶² sözlerini kullanarak iktidar-muhalefet çekişmesine dikkat çekmiştir.⁶³

Üçüncü Menderes Hükümeti 24 Mayıs 1954 tarihinde programını okumuştur. Program okunmadan önce yayınlanan Akis dergisinin ikinci sayısında yayınlanacak olan programla ilgili olarak bazı bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler verilirken dört yıldır sürmekte olan Demokrat Parti iktidarının başlatmış olduğu kalkınma hamlesinde önemli mesafeler alındığı, başlanılan yatırımların sonuçlandığı gün Türkiye'nin büyük ilerleme kaydetmiş

59 "Kabine Tahminler Temenniler", *Akis*, 15 Mayıs 1954, C.I, S.1, s.5 .

60 Feroz ve Bedia Turgay Ahmad, *Türkiye'de Çok Partili Politika'nın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, Bilgi yay., İstanbul, 1976, s.123 .

61 "Kabine Nasıl Kuruldu?", *Akis*, 22 Mayıs 1954, C.I, S.2, s.6 .

62 Toker, a.g.e., s.23; "Kabine Sıhhiye Bakanlığı", *Akis*, 29 Mayıs 1954, C.I, S.3, s.7 .

63 Ahmad, a.g.e., s.123 .

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhafız Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

olacağı belirtilmiştir. Akis'in Demokrat Parti'nin icraatları destekleyen bu tavrı derginin çıktığı ilk dönemlerde tamamen "yansız" bir dergi olduğunun örneği olarak kabul edilebilir. Dergiyi çıkaranlar eksik ve aksayan yönlerini sertçe eleştirdikleri iktidarın, düzenli ve yapıcı yönlerini de görmezden gelmemişlerdir. Adnan Menderes kabinesinin kurulup, yeni hükümetin programının açıklanmasının ardından 31 Mayıs 1954 tarihinde Amerika'ya giderek 6 Haziranda sona erecek olan siyasi temaslarına başlamıştır.⁶⁴ Amerika'ya yapılan bu diplomatik gezinin ana amacı, Amerika'dan alınan dış yardımın artırılmasını sağlamaktır.⁶⁵ Akis, Adnan Menderes'in bu gezisini, altında "*Başvekil Amerika'ya uğurlanıyor*" yazan bir fotoğrafla duyurur.⁶⁶ Gezi ile ilgili ayrıntılı yorum ve eleştiriler derginin 12 Haziran 1954 tarihli beşinci sayısında yer almıştır. Menderes'in gezi sonunda yaptığı açıklamalar gibi Akis de Amerika gezisinin başarılı olarak tamamlandığı yolunda yazılar yayınlamıştır. Dergiye göre Amerika'nın Türkiye'nin iktisaden kuvvetlenmesini "*müşterek menfaat*"⁶⁷ olarak adlandırması hükümetin aldığı önemli başarılarından biridir. Menderes de Amerika'dan ayrılmadan önce verdiği demeçte, soğuk savaşta Amerika'nın siyasetini desteklediğini ve bütün dünya sorunları üzerinde, Türkiye ile Amerika'nın görüş birliğine vardıklarını söylemiştir.⁶⁸ Sonrasında, Menderes yapacağı Almanya ziyareti öncesinde Yunanistan ve Yugoslavya ile de bazı diplomatik çalışmalarda bulunmuştur. Bu doğrultuda 8 Ağustos 1954 tarihinde Türkiye-Yunanistan-Yugoslavya arasında üçlü dostluk anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca bu ülkelerle olan ilişkilerin geliştirilmesi yolunda Celal Bayar'ın ve Adnan Menderes'in çeşitli ziyaretlerde buldukları görülmektedir.⁶⁹ Batı ile bu türden iyi ilişkiler kurulmaya çalışılırken doğu ülkeleri ile de dostluk anlamında önemli temaslarda bulunulmuştur. 9-15 Haziran 1954 tarihleri süresince Türkiye'de resmi ziyaretlerde bulunan Pakistan Başbakanı Muhammed Ali Türkiye ile doğu devletlerinin kurduğu dostluk ilişkilerinin en önemli örneklerindedir. Akis, Pakistan Başbakanı'nın bu resmi ziyaretinden "*Pakistan Başvekili Ankara'da*" başlığı altında söz etmiştir.⁷⁰ Bölgesel bir savunma kuruluşu üzerinde görüşmelerde bulunmak amacıyla Türkiye'ye geldiğini söyleyen Pakistan Başbakanı Muhammed Ali Bogra'nın fotoğrafı Akis'in altıncı sayısında kapak resmi olarak kullanılmıştır. Akis, "*mümtaz ziyaretçi*" olarak sıfatlandırdığı konuk başbakanın dostluk anlamında attığı olumlu temellere geniş yer vermiştir.⁷¹ Yapılan ikili görüşmeler sonucu 11 Haziran 1954 tarihinde Türkiye-Pakistan anlaşması onaylanmış, 24 Şubat 1955'de imzalanacak olan Bağdat Pakti'nin temelleri atılmıştır.⁷²

Demokrat Parti dış politikada Türkiye adına olumlu adımlar atarken iç siyasette vaatlerinin aksine hızla "demokratik" uygulamalardan uzaklaşıyor, bir anlamda gittikçe yükselecek olan muhalefetin temellerini atıyordu. D.P.'nin iç politikada 1954 seçimlerinde kazandığı meclis çoğunluğunun da etkisi ile bir "iktidar sarhoşluğu"⁷³ içinde hareket ettiğinin en açık ispatı olan Malatya ve Kırşehir illeri ile ilgili yaptığı düzenlemeler,

64 Ahmad, *a.g.e.*, s.124.

65 Eroğul, *a.g.e.*, s.99 .

66 Akis, 5 Haziran 1954, C.I, S.4, s.5 .

67 Akis, 12 Haziran 1954, C.I, S.5, s.7 .

68 Ahmad, *a.g.e.*, s.124 .

69 Eroğul, *a.g.e.*, s.100 .

70 "Pakistan Başvekili Ankara'da", Akis, 12 Haziran 1954, C.I, S.5, s.7 .

71 "Diplomasi Türkiye-Pakistan", Akis, 19 Haziran 1954, C.I, S.6, s.11 .

72 Eroğul, *a.g.e.*, s.101.

73 Eroğul, *a.g.e.*, s.102.

“Akis” sayfalarındaki yerini almıştır.⁷⁴ 1954 seçimlerinden kısa süre önce, “C.H.P.’nin kazanacağına kesin gözü ile bakılan”⁷⁵ Malatya ikiye bölünür. “Malatya’nın Adıyaman, Besni, Kahta ve Gerker kazaları Adıyaman ismi altında, ayrı bir vilayet”⁷⁶ haline getirilir. Seçimlerden sonra da aynı akıbete hatta daha da ağırına Kırşehir ili uğrayacaktır. Kırşehir ili 30 Haziran 1954 tarihinde “ilçe” haline getirilecektir.⁷⁷ Kırşehir’in bu şekilde cezalandırılmasının sebebi Cumhuriyetçi Millet Partisi’nin ve bu parti lideri Osman Bölükbaşı’nın başında bulunduğu listenin seçilmesidir. Bir başka ifade ile muhalefete oy veren il, ilçe haline getirilerek cezalandırılmıştır. Akis, bu haberi “İdarede Küçük Politika Oyunları” başlığı altında ele almış Demokrat Parti’nin anti-demokratik bir tutum içerisinde olması üzerinde durmuştur.⁷⁸

Demokrat Parti’nin iç politikada estirdiği sert rüzgarlar sadece bu iki ilin cezalandırılması ile dinmemiştir. Seçimlerin ardından peş peşe çıkardıkları üç yeni kanun ile hem muhalif kuruluşlara hem de memurlara karşı yeni tedbirler almışlardır.⁷⁹ Bunlardan ilki 30 Haziran 1954 tarihinde kabul edilen kanunla, seçim kanununda yapılan düzenlemeler olmuştur. Bu yeni kanun ile mevcut seçim kanununa bazı kısıtlamalar getirilmiştir.⁸⁰ Seçim kanununda yapılan düzenlemeler ile artı bir siyasal partiye adaylık için başvurup adaylığı reddedilen bir kişinin o seçim döneminde tekrar aday olması engellenir. Bu kararın alınmasındaki amaç Demokrat Parti’ye başvurup adaylık başvurusu reddedilen kişinin muhalif bir partide yer alıp, mücadele etmesini engellemek olarak yorumlanmıştır. Kanunda değişikliğe gidilen bir diğer madde memurların seçimlerde aday olabilmek için en az altı ay önceden istifa etme zorunluluğu idi. Akis bu maddenin muhalif partilerden aday olmak için memuriyetten istifa eden kişiler için uygulanacağını vurgulamıştır. Bir diğer maddede siyasi partilerin karma liste yapmalarını engellemeye yöneliktir. Seçim öncesi birkaç parti birleşip karma liste çıkaramayacaktır. Bu madde de Akis’te Demokrat Parti’nin muhalefet partileri arasında doğması muhtemel iş birliklerinin önünün kapatılması olarak yorumlanmıştır. Öte yandan yeni kanun uyarınca radyonun siyasi partiler tarafından kullanılması engellenmiştir. Bu madde de dönemin muhalif kesimi ve Akis tarafından radyonun muhalefete kapatılması olarak değerlendirilmiştir. İktidardaki Demokrat Parti mensuplarının hükümet adına yaptıkları konuşmalar için radyoda yer alabilecek olması bu yorumları da beraberinde getiriyordu.⁸¹ Akis’in sekizinci sayısında “Seçim Kanununda Tadilat” başlığı altında verdiği bu yasal düzenlemenin yanı sıra aynı sayıda “Memurlara Karşı Savaş” başlığı altında memurlar hakkında yapılan kısıtlamalardan da söz edilmiştir.⁸² 21 Haziran 1954’te kabul edilen kanunla tüm memurların yirmi beş yıldan sonra emekliye sevk edilmeleri kabul edilir. Bu kanun ile 25 sene görev yapmış ya da 60 yaşını doldurmuş yargıç ve profesörler de diğer memurlar gibi emekliye ayrılacaktır.⁸³ Kanun Yargıtay, Sayıştay, Danıştay üyelerini de kapsamıştır.⁸⁴ Demokrat Parti’nin çıkardığı bu ağır kanunlar birçok basın organında

74 “İdare Küçük Politika Oyunları”, *Akis*, 5 Haziran 1954, C.I, S.4, s.6 .

75 Cüneyt Akalın, *Askerler ve Dış Güçler “Amerikan Belgeleriyle 27 Mayıs Olayı”*, İstanbul, 2000, s. 65 .

76 “İdare Küçük Politika Oyunları”, *Akis*, 5 Haziran 1954, C.I, S.4, s.6 .

77 Ahmad, *a.g.e.*, s.125 .

78 “İdare Küçük Politika Oyunları”, *Akis*, 5 Haziran 1954, C.I, S.4, s.6 .

79 Eroğul, *a.g.e.*, s.102 .

80 “Demokrasi Seçim Kanununda Tadilat”, *Akis*, 3 Temmuz 1954, C.I, S.8, s.4 .

81 Eroğul, *a.g.e.*, s.102 .

82 “Demokrasi Seçim Kanununda Tadilat”, *Akis*, 3 Temmuz 1954, C.I, S.8, s.9 .

83 Ahmad, *a.g.e.*, s.125 .

84 Eroğul, *a.g.e.*, s.103 .

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhafız Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

olduğu gibi Akis'te de ağır eleştiriler ile karşılanmıştır. Akis Demokrat Parti'nin ağırlaşan baskı politikası ile paralel olarak üslubunu ağırlaştırmaya başlamıştır.

Demokrat Parti, seçim kanununda yaptığı düzenlemelerin, memurlarla ilgili uygulamaların, üniversitelerin özerkliğinin kaldırılmasına ilişkin yeniliklerin ardından aldığı tüm tepkileri göz ardı ederek yeni baskı tedbirleri almaya, kendisine karşı yükselen sesleri susturmaya devam etmiştir. İktidar partisinin aldığı en önemli tedbir gazetecileri susturmaya yönelik olmuştur. Demokrat Parti 23 Eylül 1954 tarihinde dört gazeteciyi ağır cezalara çarptırarak "*gazeteci kıyımı*" olarak adlandırılan dönemi başlatır.⁸⁵ Gazeteci oldukları için cezalandırılan bu dört isim Hüseyin Cahit Yalçın, Cemal Sağlam, İbrahim Cüceoğlu, Nihat Erim olmuştur.⁸⁶ İlk üç isim hapis cezası da alırken, Yeni Ulus gazetesinin sahibi Nihat Erim sadece ağır para cezası ile cezalandırılmıştır. D.P. iktidarının gazetecilere karşı başlattığı savaş bu kadarla da sona ermemiştir. 17 Kasım 1954'de Fuat Arna⁸⁷, 24 Kasım 1954'de Akis'te de yazıları yayınlanan Bedii Faik tutuklanmıştır. Bedii Faik hakkında verilen tutuklama kararına Akis sayfalarında geniş yer verilmişti. Akis Bedii Faik tutuklanması ile ilgili "*Kabahati: Güzel Yazmak*" hicvini kullanarak iktidarın gazetecilere karşı takındığı bu sert tavrı eleştirmiştir.⁸⁸

1954 yılının son olayı da Kasım ayında sonuçları açıklanan muhtarlık seçimleri ile ilgili yaşanan iktidar-muhalefet çekişmesidir. Demokrat Parti muhtarlık ve ihtiyar heyeti seçimlerini büyük bir üstünlükle kazanmıştır.⁸⁹ Demokrat Parti'nin muhtarlık seçimlerindeki bu galibiyeti gerek basın organlarında gerek de Cumhuriyet Halk Partisi saflarında geniş yankı uyandırmıştır.⁹⁰ Demokrat Parti ile Akis'i 1954 yılında karşı karşıya getiren olaylardan önemlileri bu şekilde sıralanabilir. Bu ilk yılda yaşananlar daha sonraki yaşanacakların habercisi olarak kabul edilmektedir. Çünkü 1955 yılı ile birlikte D.P. ile Akis'i birebir muhatap olarak karşımıza çıkaran çeşitli olaylar yaşanacaktır.

1955 yılı Demokrat Parti açısından iktidar döneminin en zorlu yıllarından biri olacaktır. Öyle ki iktidar bu yıl içinde Kıbrıs'ta yaşanan gerginlikler ve bu gerginliklerin yurttaki yankıları olan 6-7 Eylül olaylarının yanı sıra parti içinde görülen parçalanmalar, yeni kabine kurma çalışmaları, ispat hakkı tartışmaları, yenilenen baskı tedbirleri ve tedbirlere gelen tepkiler gibi birçok önemli olay yaşamıştır.

Adnan Menderes'in üçüncü kabinesinde Devlet Bakanı olarak görev alan aynı zamanda da Türk Sesi gazetesinin sahibi olan Mükerrrem Sarol ile ilgili Akis'teki ilk yazı kabinenin kurulmaya çalışıldığı günlerde çıkan Akis'in birinci sayısında yer alır. "*Kabine Tahminler Temenniler*" başlıklı bu yazıda Mükerrrem Sarol'un kabinede görev alıp alamayacağı ile

85Eroğul, a.g.e., s.104 .

86 "Basın", Akis, 2 Ekim 1954, C.II, S.21, s.6 .

87 "Millet gazetesi sahibi Fuat Arna'dır."; Eroğul, a.g.e., s.104 .

88 "*Basın Hürriyetini, bir memlekette herkesten çok ve herkesten fazla basın müdafaa eder. Bir gazeteci, ama Hüseyin Yalçın veya Bedii Faik gibi bu meslekte hakikaten bir kıymet olan ve "Kapkaççı", "Sansasyon meraklısı" hüviyet taşımayan bir gazeteci mahkum olunca evvela meslektaşları üzülmürler. Sonra da oturup vaziyeti her türlü partçilik mülahazasının üstünde düşünürler. Kanunun manasını daha iyi anlamaya çalışırlar her meslekte bir meslek tesanüdü vardır. Unutulmamalı ki mesleğin menfaatine olan şey nihayet aslında o meslek erbabının menfaatinedir. Bunu hatırdan çıkarmamak lazımdır. Muvafakat, Muhalefet... bunlar gelip geçici şeylerdir.."* "Basın İçeridekiler – Dışarıdakiler", Akis, 9 Ekim 1954, C.II, S.22, s.6 .

89 Ahmad, a.g.e., s.130 .

90 Eroğul, a.g.e., s.105; "Seçimler Fırtına Koparan Başlık", Akis, 13 Kasım 1954, C.II, S.27, s.5 .

ilgili tahminler öne sürülüyordu.⁹¹ Yapılan tahminler “*Sarol’un yerli veya yersiz üzerine fazla şimşek çeken bir paratoner*”⁹² olduğu için bakanlığa seçilmeyeceği yolundaydı. Akis’in bu tahminleri Akis ile Sarol arasındaki gerginliğin tohumları anlamında kabul edilebilir. Ancak bu türden bir eleştiri Sarol’un Akis’e cephe almasına neden olmayacaktı. Akis ile Sarol’un ilişkilerinin normal bir boyutta devam ettiğine en açık örnek, Sarol’un, Akis’in 19 Haziran 1954 tarihinde yayınlanan altıncı sayısında “*Basın ve Turizm Davamız*”⁹³ adlı bir makalesinin yayınlanmasıdır. Akis ile Sarol’u davalık edecek olan asıl mesele 30 Ekim 1954 tarihinde yayınlanan “*Bu vekil istifa etmelidir*”⁹⁴ başlıklı makaleden sonra ortaya çıkacaktır. Bu makalede bir milletvekilinin hem bakanlık hem de gazete sahipliği yapması ve bu iki sıfatı kendi menfaatleri yönünde kullanması eleştiriliyordu. Bu eleştirinin muhatabı Türk Sesi gazetesi sahibi ve basın işleri ile ilgilenen Devlet Bakanı olan Mükerrer Sarol’dur. Akis, Sarol’un bu sıfatları bir arada kullanmasından duyduğu rahatsızlığı sütunlarına taşıyordu. Akis bir gazete sahibinin vekil olmasının kabul edilebilir olduğunu ancak “*basın işlerini tedvire memur edilen*” vekil olmasının sorun olduğunu vurgulamıştır. Akis, Mükerrer Sarol’un sahip olduğu Türk Sesi gazetesinin düşük tirajına rağmen Sarol’un mevkiinin etkisi ile pek çok firmadan özel ilanlar aldığını, devlet dairelerinin hatta ilkokulların bu gazeteye abone edildiğini belirtmiştir.⁹⁵ Yazı Sarol’u gazetesi ve bu gazete üzerinden resmi kimliğini kullanarak elde ettiği kazançtan dolayı suçlar niteliktedir. Akis, Mükerrer Sarol ile ilgili eleştirel yazılarına farklı nüshalarında da devam etmiş, konu nihayetinde mahkemeye taşınmıştır. Mükerrer Sarol, 25 Kasım 1954 tarihli bir iddianame ile Metin Toker hakkında bir dava açmıştır. Sarol’un iddianamesinde Akis dergisinin 1954 yılının Ekim ve Kasım aylarında yayınlanan 21., 24., 25., 27. ve 28. Sayılarında, ilkokulların sahibi olduğu Türk Sesi gazetesine “*abone kaydolunması hadisesini vesile edip*” itibarını zedeleyecek ve şöhretine zarar verebilecek şekilde yayın yapıldığı sözlerini kullanmıştır.⁹⁶ Bu iddialarla başlayan dava süreci kısaca şu tarihlerde yaşanmıştır:

24 Kasım 1954: Metin Toker konu ile ilgili ifadesi alınmak üzere Ankara Savcılığı’na çağırılmıştır.

9 Aralık 1954 : Davanın ilk celsesi bu tarihte görülmüştür.

3 Şubat 1955: Suç unsuru olduğu iddia edilen yazılar İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden bir, Edebiyat Fakültesi’nden bir, Gazetecilik Enstitüsü’nden bir hocadan oluşan bilirkişi heyetinin incelemesi altına alınmıştır.

17 Mart 1955: İlk celsedeki hakimler heyeti tamamen değiştirilmiştir. Ayrıca üniversite hocalarından oluşan bilirkişi heyeti yaptığı incelemeler sonucu yazılarda suç unsuru bulunmadığına dair karara varmıştır.

7 Nisan 1955: Hakimler heyeti başkanı ikinci kez değiştirilmiştir. Yeni heyet Metin Toker’in mahkumiyetine karar vermiştir.⁹⁷

91 “Seçimler Fırtına Koparan Başlık”, Akis, 13 Kasım 1954, C.II, S.27, s.5 .

92 “Seçimler Fırtına Koparan Başlık”, Akis, 13 Kasım 1954, C.II, S.27, s.5 .

93 Mükerrer Sarol, “Basın ve Turizm Davamız”, Akis, 19 Haziran 1954, C.I, S.6, s.4-5 .

94 “Bu Vekil İstifa Etmelidir”, Akis, 30 Ekim 1954, C.II, S.25, s.7 .

95 “Bu Vekil İstifa Etmelidir”, Akis, 30 Ekim 1954, C.II, S.25, s.7 .

96 “Sarol Davasında Müdafaamız”, Akis, 15 Ocak 1955, C.III, S.36, s.19 .

97 “Davamızın Tarihçesi”, Akis, 16 Nisan 1955, C.III, S.49, s.4 .

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhafif Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

Bu dava 7 Nisan 1955 tarihinde Metin Toker'in aleyhinde sonuçlanmıştır. Kamuoyunda ilgi ile izlenen dava, Metin Toker'in dokuz ay mahkumiyetiyle sonuçlanır.⁹⁸ Yargıtay bu süreyi fazla uzun bularak kararı bozmuştur. Metin Toker kendisine ispat hakkının verilmesini istemiş ve olayı belgeleriyle açıklamıştır. 1957 yılına kadar süren yargılama süreci sonunda, Yargıtay ispat hakkının bakanlar için kullanılamayacağına karar vermiştir. Metin Toker bu kararın ardından 7 ay 23 gün hapis cezasına mahkum edilmiştir.⁹⁹ Akis ile Dr. Mükerrerem Sarol'u karşı karşıya getiren ve Akis'in aleyhine sonuçlanan bu dava bir anlamda Demokrat Parti'nin basına karşı takındığı sert tavrını da ortaya koymuştur. Her ne kadar Dr. Mükerrerem Sarol ile Metin Toker arasındaki kişisel bir sorun gibi görülse de dava, gerek seyri gerekse de sonuçları bakımından iktidar-muhalefet sorunlarının da esintisini taşımaktadır. Akis her ne kadar yansız yayın politikası söylemleri ile ortaya çıksa da zamanla Demokrat Parti'nin yaptıklarını acımasızca eleştirmiş ve bu eleştiriler de Akis ile iktidar partisini iki karşı taraf haline getirmiştir. Akis'in Demokrat Parti'ye karşı kabul edilmesinde Akis'in imtiyaz sahibi olan Metin Toker'in Ana Muhalefet Partisi lideri olan İsmet İnönü'nün damadı olmasının da etkisi vardır. Bu etki Akis'in yayın hayatı boyunca yoğun olarak kendini hissettirecektir.

1955 yılı boyunca iktidarı meşgul eden en önemli sorunlardan biri de "Kıbrıs Bunalımı"dır. Kıbrıs adası ile ilgili olarak başlayan Yunan propagandası 1954 yılının yaz aylarında yeniden gündeme gelmiştir. Yunanistan adanın Yunanistan'a bağlanması amacı ile konuyu Birleşmiş Milletlere taşımış, konu ile ilgili kamuoyu oluşturmak için de pek çok propaganda faaliyetine girişmiştir. Akis Yunanistan'ın bu faaliyetleri karşısında Türk Hükümeti'nin sessiz kaldığını belirterek, eleştirel bir yazıya yer vermiştir.¹⁰⁰ Konunun Birleşmiş Milletlere taşınması ile İngiltere Osmanlı Devleti dönemindekine benzer bir hamle ile konuyu görüşmek üzere tarafları Londra'ya davet etmiş, burada düzenlenecek olan bir konferans ile konunun ele alınmasını teklif etmiştir. İngiltere'nin bu arabulucu teklifine Demokrat Parti Hükümeti olumlu yaklaşarak teklifi kabul etmiştir. Menderes konferansa gitmeyi kabul etmesinin yanı sıra Yunanistan'ı da konu ile ilgili uyarıcı bir açıklama yapmıştır.¹⁰¹

Kıbrıs konusunun ele alındığı konferans Londra'da 27 Ağustos 1955 tarihinde başlamıştır. Konferansa ev sahipliği yapan İngiltere ve Türkiye ile Yunanistan katılır. Akis'in de ısrarla gidilmesi ve Kıbrıs'ın savunulması yolunda yayınlar yaptığı konferansta, Türkiye'yi Dışişleri Bakan Vekili Fatin Rüştü Zorlu temsil etmiştir. Zorlu konuşmasında Kıbrıs adasındaki Türk hakimiyetini Lozan Barış Antlaşması hükümleri dahilinde ele alır ve tarihi örneklerle Kıbrıs adasının Türklere ait olduğu tezinde Türk Hükümeti'nin haklı olduğunu vurgular.¹⁰² Akis'in "Kıbrıs Meselesi İmtihan Arefesinde"¹⁰³ başlığı ile ele aldığı konferansta Yunanistan Türkiye'nin tutumu karşısında geri adım atar, ancak iki ülke arasında başlayan gerginlik bazı olayların da fitilini ateşler. İki ülke arasındaki gerginlik 5 Eylül 1955 Pazartesi günü Atatürk'ün Selanik'teki evi ile Türk konsolosluğu arasında

98 Eroğul, a.g.e., s.105 .

99 Türkiye Ansiklopedisi 1923-1973, s.87 .

100 "Dış Politika Kıbrıs Hakkında Korkunç Sükut", *Akis*, 7 Ağustos 1954, C.I, S.13, s.4 .

101 Derya Sevinç, "Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.60, Bahar 2017, s.181.

102 "Kıbrıs Meselesi İmtihan Arefesinde", *Akis*, 27 Ağustos 1955, C.IV, S.68, s.7 .

103 "Kıbrıs Meselesi İmtihan Arefesinde", *Akis*, 27 Ağustos 1955, C.IV, S.68, s.7 .

patlatılan bomba ile birlikte alevlenir.¹⁰⁴ Selanik'ten gelen bu haber üzerine İstanbul'da gençler toplanarak olayı protesto eden yürüyüş düzenlerler, ancak olaylar bu kadarla kalmaz. Provokatörlerin de etkisi ile kısa sürede büyüyen olaylar İstanbul'da yaşayan Rumlara karşı saldırı faaliyetine dönüşür. Kısa sürede Rumlara ait olan pek çok ev, işyeri, ibadethane, okul, mezarlık tahrip edilir. Rum vatandaşlara karşı saldırılarda bulunulur, yangınlar çıkarılır. Olaylar sadece İstanbul ile de sınırlı kalmayacak Ankara ve İzmir'de de benzeri hadiseler yaşanacaktır.¹⁰⁵

Menderes Hükümeti kısa sürede büyüyen olayları bastırabilmek için yayınladığı bir bildiri ile 6-7 Eylül gecesi İzmir ve İstanbul'da sıkıyönetim ilan etmiştir. Ancak Hükümet 7 Eylül günü yayınladığı yeni bir bildiri ile sıkıyönetimi kaldırır. Sıkıyönetimin kaldırılması sonrasında olaylar yeniden alevlenir ve toplumun huzurunu tehdit edecek boyuta gelir. Bunun üzerine İstanbul, Ankara ve İzmir'de 7 Eylül gecesi sıkıyönetim tekrar ilan edilmiştir.¹⁰⁶

Tarihe 6-7 Eylül olayları olarak geçecek olan bu hadiseler Demokrat Parti iktidarında önemli sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Olayların bastırılması sırasında yaşanan kargaşa muhalefet tarafından başarısızlık olarak görülmüş ve bu noktadan hareketle Demokrat Parti yöneticileri pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes ve Başbakan Yardımcısı Fuat Köprülü 6 Eylül'ü 7 Eylül'e bağlayan gece İstanbul'da bulunmaktadır. Akşam saatlerinde Ankara'ya gitmek için yola çıkarlar, ancak olaydan haberdar olunca İzmir'ten geri dönerek İstanbul'a gelirler ve isyancıları sakinleştirmeye çalışırlar. Ayrıca İçişleri Bakanı Namık Gedik ve Emniyet Müdürü Ethem Yetkiner de o gün İstanbul'dadır. Ancak devlet idaresinin başında yer alan bu isimler isyanı önlemeyi başaramamışlardır.¹⁰⁷ İsyanı bastırmada gösterilen bu başarısızlık devletin zirvesinde önemli bir sarsıntıya neden olmuştur. 1954 seçimlerinden sonra muhalefet kesimde birçok konuda ortaya çıkan memnuniyetsizlik bu olayla biraz daha artmıştır. İç siyasette muhalif söylemin tırmanmasına neden olan olaylar uluslararası mecrada da Londra Konferansı'nda tarihsel temeller üzerinde yapılan savunma ile kazanılan başarının etkisinin yok ortadan kaldırmıştır. Londra'da savunduğu tez ile Yunanistan'ın geri adım atmasını sağlayan Dışişleri Bakan Vekili Fatin Rüştü Zorlu isyanın sonuçları ile ilgili olarak "*Bütün çabalarımız, Londra'da elde ettiğimiz başarı bir gecede heba olup gitti.*"¹⁰⁸ sözlerini sarf edecektir.

İsyan sonrası siyasi ortamın şekillenmesine baktığımızda Demokrat Parti ile muhalefet arasındaki gerginliğin daha da tırmandığı, Demokrat Parti içindeki bazı isimlerin de yaşananlardan sonra muhalif bir söylem geliştirdikleri hatta Demokrat Parti'den kopmaya başladığı görülür. Yükselen muhalefet karşı Demokrat Parti yöneticileri sıkıyönetim kozunu kullanma yoluna gitmişlerdir. Olaylar sırasında ilan edilen sıkıyönetimin süresi uzatılmış ve Meclis tatil edilmiştir. Bu kararın ardından 19 Eylül 1955 tarihinde sıkıyönetim kararları çerçevesinde bazı gazeteler kapatılmaya başlanılmıştır. Sıkıyönetim komutanlarının emri

104 "Asayiş Hazin Hadiseler", *Akis*, 10 Eylül 1955, C.V, S.70, s.8 .

105 Ahmad, *a.g.e.*, s. 140 .

106 Ahmad, *a.g.e.*, s.141 .

107 "Asayiş Hazin Hadiseler", *Akis*, 10 Eylül 1955, C.V, S.70, s.8 .

108 Yücel, *a.g.m.*, s.34 .

ile muhalif yayınlar yapan Ulus süresiz olarak, Hürriyet ve Her Gün ise on beşer gün süre ile kapatılmışlardır.¹⁰⁹

Menderes 1954 yılında kazandığı büyük seçim zaferinden sonra aydınların iki kalesi olan basından ve üniversitelerden uzaklaşmış ve bu iki kurum ile yaşanan çatışmalar parti içinde de bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Demokrat Parti içindeki liberal görüşlü akademisyen partililerden Fethi Çelikbaş, Feridun Ergin ve Turan Güneş gibi isimler, 1954'ten seçimlerinde sonra Menderes idaresinde Demokrat Parti'nin sertleşen siyasetine karşılık partiden uzaklaşmaya başlamışlardır.¹¹⁰ Fethi Çelikbaş'ın önderliğinde 2 Mayıs 1955 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne "*İspat Hakkı Önergesi*"ni vermişlerdir. Önerge'de imzası olan isimler arasında Fethi Çelikbaş'ın dışında, Ekrem Alican, Enver Güreli, Raif Aybar, Seyfi Kurtbek gibi Demokrat Parti içerisinde sevilen, önemli isimler bulunuyordu. Menderes Hükümetlerinde görev almış olan bu isimler "11'ler" sıfatı ile anılmakta idiler sonradan aralarına eklenen isimler ile sayıları 19'a ulaşmış "19'lar" olarak anılır olmuşlardır. Bir önerge olarak Meclis'e sunulan ispat hakkı kanun teklifi Akis'te "İspat Hakkı Lüzumludur" adlı makalede şu sözlerle açıklanmıştır:

"İspat hakkı, bambaşka bir husus için isteniyor. Bir bakan için "hırsızdır" demek bugün o bakan hırsız da olsa hırsız olmasa da suçtur. Zira bu fiil 6334 Sayılı kanunun birinci maddesinin birinci fıkrasına girmektedir. Birinci fıkra ise şudur: "Namus, şeref ve haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması..." isnat diye bir şey bahis mevzuu olmadığına göre, bu günkü mevzuat çerçevesinde mahkeme hiçbir araştırma yapmaya yetkili değildir. 19'lar istiyorlar ki eğer bakan hakikaten hırsızsa, ithamı yapan bunu ispat edebilmek hakkına sahip bulunsun, ispat ederse beraat etsin, yok ispat edemezse o zaman cezalandırılsın. Bunun, hırsız olmayanlar için kötü tarafı ne? Bilakis çok iyi tarafları var bakınız nasıl: Başbakan Adnan Menderes aynı konuşmasında "Benim için tembeldir diyemiyorlar, dirayetsizdir diyemiyorlar, hırsızdır diyemiyorlar, bula bula diktatörlük isnat ediyorlar" demiştir. Doğrudur; kendisi için tembeldir, dirayetsizdir, hırsızdır diyemiyorlar. Ama hükümetin başında hakikaten dirayetsiz, hakikaten hırsız bir başkan olsa ona da tembel, dirayetsiz veya hırsız denilemeyecektir; zira bunu kanun menetmektedir. İspat hakkını tanımayan kanun. (...) Başbakan'ın yerinde biz olsaydık, ilk yapacağımız iş ispat hakkını kabul etmektir...Hiçbir şey için olmasa şöyle göğsümüzü rahat rahat gerebilmek için..."¹¹¹

Akis dergisinde "*ispat hakkı lüzumludur*" başlığı altında ele alınan ve basına yaptığı haberi ispat hakkı tanımayan düzenlemenin ortadan kaldırılması için Başbakan Menderes'e yapılan çağrışı içeren makalede sözü geçen husus, Demokrat Parti'ye karşı birikmiş olan muhalefetin birleştiği nokta olmuştur. İspat hakkı meselesi etrafında birleşen muhaliflerin başında Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu lider sıfatı ile yer almış, muhalifler kısa sürede Menderes'e meydan okuyacak güce ulaşmıştır.¹¹² Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun yanı sıra Demokrat Parti'nin kuruluşunda büyük emekleri olan Ekrem Hayri Üstündağ gibi önemli isimler de "*15 Eylül 1955 günü Meclis Başkanlığına müracaatla ispat hakkı kanun teklifine imza koyarak 11'ler hareketine*"¹¹³ dahil olmuşlardır.

109 Eroğul, a.g.e., s.112 .

110 Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul, 1992, s.70-71.

111 "İspat Hakkı Lüzumludur", Akis, 12 Kasım 1955, C.V, S.79, s.6-7 .

112 Ahmad, a.g.e., s.139 .

113 Burçak, a.g.e., s.331 .

1955 yılında ardı ardına yaşanan olaylar Adnan Menderes tarafından tepki ile karşılanmıştır. Demokrat Parti iç ve dış siyasette fırtınalı bir dönemden geçerken Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu gibi önemli bir ismin ispat hakkı söylemi ile muhaliflere katılması ile Demokrat Parti içinde ve özellikle Adnan Menderes cephesinde kabul edilemezdi. 7 Ekim 1955 tarihinde toplanan Genel Kurul toplantısı bu bağlamda bir anlamda parti içi hesaplaşma şekline dönüşmüştür. Genel Kurul toplantılarına zaten bir müddettir katılmayan Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun bu Genel Kurul'a katılmak arzusu reddedilmiştir. Adnan Menderes parti içinde meydana gelen muhalefetin müsebbibi olarak Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nu görmüş ve Genel Kurul'da Karaosmanoğlu'na bunların hesabını sormak için destek arayışına girmiştir. Karaosmanoğlu'nun Genel Kurul'a katılmasının engellenmesinin ardından 15 Ekim 1955 tarihli Demokrat Parti'nin Dördüncü Büyük Kongresi'ne de katılması da engellenmiştir. Ayrıca kısa süre içerisinde Haysiyet Divanına sevk edilen 19'ların partiden ihraçları da gündeme gelmiştir.¹¹⁴

Akis tüm yaşananlarla ilgili haberlere sütunlarında geniş yer veriyordu. Akis'e göre: Demokrat Parti yöneticileri ispatçılar ile Büyük Kongre'de karşılaşmaktan çekinmişlerdir. Bu sebeple de ispat hakkı savunusu adı altında muhalefet eden DP delegelerinin delegelik vasfını ortadan kaldırarak onları bertaraf etme yoluna gitmişlerdir. Akis'e göre: genel başkanlık ve kurul seçimlerinde Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Fethi Çelikbaş, Ekrem Hayri Üstündağ gibi isimler önemli oylar alabilirlerdi. Bu durum da Demokrat Parti içinde muhalif kesime sempati duyan isimlerin daha da cesaretlenmesi anlamına gelirdi. Bu sebeple öncelikle Genel Başkanlığa aday olabilecek Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu ve Ekrem Hayri Üstündağ ihraç edilmişlerdir.¹¹⁵ Akis parti içindeki rekabeti aktarırken Haysiyet Divanı'nda çıkan ihraç kararının detayları ile ilgili önemli bir tespit de bulunmuştur. Akis'in tespitine göre Genel İdare Kurulu'nda planlanan ve "Menderes'in şahane manevrası" olarak adlandırılan plana göre ispat hakkı için önergeyi verenler ile sonradan bu ekibe katılanlar ayrılmıştır. Bu ayrımın yapılma sebebi Akis'e göre ispat hakkı teklifini ilk verenler partide muhafaza edilerek ispat hakkına ters bir tutumda olmadıklarını; sadece parti içinde ikilik çıkarmak sureti ile partiyi bölmeye çalışanların partiden atıldığını ortaya koymaktır.¹¹⁶ Akis Demokrat Parti yöneticilerinin böylesine ince planlar peşinde olduğunu yazmaktan çekinmiyor, yayın hayatının ikinci yılında eleştiri oklarını daha da sivrileştiriyordu.

İnce hesaplar ile şekillenen Genel Kurul ve Kongrenin esas amacını anlayan "19'lar kendi içlerindeki birliği bozmayarak partiden ayrılma kararı vermişlerdir. Ve henüz ihraç edilmemiş on milletvekili de partiden istifa etmiştir."¹¹⁷ 19'lar Haysiyet Divanı'nda alınan bu karar karşısında da birliklerini bozmayarak tam bir bütünlük içerisinde yollarına devam edeceklerini ispatlamışlardır.¹¹⁸ Yaptıkları basın toplantısı ile halka Demokrat Parti'den ayrıldıklarını açıklamışlardır. İstifa metinlerinde "hakiki Demokrat Parti yani Demokrat Parti'nin baştaki fikir ve programına sadık Demokrat Parti Adnan Menderes'in Genel Başkanlığı'ndaki parti değildir. Hakiki Demokrat Parti'yi yani onun fikir ve programını 19'lar ve onların arkasındaki büyük kütle temsil etmektedir"¹¹⁹ hususu Akis'te de yer aldığı

114 Mustafa Albayrak, "Hürriyet Partisi'nin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.XXIV, S. 71, Temmuz 2008, s.351-352.

115 "D.P. İspatçıların Toplantıları", Akis, 22.Ekim 1955, C.V, S.76, s.4 .

116 "D.P. İspatçıların Toplantıları", Akis, 22.Ekim 1955, C.V, S.76, s.4 .

117 Eroğul, a.g.e., s.113 .

118 Alacı, a.g.m., s. 135.

119 "D.P. İspatçıların Toplantıları", Akis, 22.Ekim 1955, C.V, S.76, s.5.

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhalif Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

gibi önemle belirtilmekteydi. Yapılan bu açıklama ile birlikte 19'lar Demokrat Parti'den ayrılmıştır. 1954 yılında başlayan ikinci iktidar döneminin ilk iki yılında hem yükselişi hem düşüşü ard arda yaşayan Demokrat Parti bundan sonra içerisinde filizlenmiş yeni muhalefet grubu ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Demokrat Parti'den ayrılan bu muhalif grup 1955 yılı Aralık ayında "*Hürriyet Partisi*" adında bir parti kurarak iktidarın en önemli rakiplerinden biri haline gelmiştir. Hürriyet Partisi'nin bir lider etrafında şekillenmek yerine fikir ve inançlar etrafında toplanan bir kadro partisi görünümünde olması kısa sürede dikkat çekmiştir. Akis dergisinin sahibi ve baş muharriri olan Metin Toker de Hürriyet Partisi'ni savunan bir tavır izlemiştir. Yeni partiye yöneltilen kitlelerden uzak bir siyasi ilimler akademisi olduğu yönündeki eleştirilerin haksız olduğunu belirterek, partinin güçleneceğine olan inancını "*bir zamanların Demir Kıratı'nın yerini alacağı...*" öngörüsü ile vurgulamıştır.¹²⁰

1955 yılı içerisinde yaşanan diğer bir önemli gelişme Dördüncü Menderes Hükümeti'nin kurulmasıdır. Menderes Hükümeti, 29 Kasım 1955 akşamı Cumhurbaşkanı'na istifasını sunduktan sonra yine Adnan Menderes yeni hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir. Yaşanan iç ve dış politik bunalımlardan sonra kabinenin kurulması çok kolay ve çabuk olmadı. Yapılan on bir günlük çalışmalar sonucunda dördüncü Menderes Kabinesi kuruldu. Hükümet üyeleri 8 Aralık 1955 tarihinde açıklandı.¹²¹ 13 Aralık 1955'te açıklanan hükümet programı başta Muammer Alakant olmak üzere, pek çok milletvekili tarafından sunulduğu Meclis Grubunda şiddetle eleştirildi. Program 398 lehte 58 aleyhte oy ile güvenoyu aldı. Program ile ilgili yorumlar Akis'in 17 Aralık 1955 tarihli 84. sayısında yapılmıştır. Akis'in yaptığı en ilginç yorum Menderes'in "*bir melek gibi*"¹²² davrandığı yolundaydı. D.P. Hükümeti'nin bu programı büyük ölçüde demokratikti, ancak muhalefet buna rağmen yaşanan sorunların sorumlusu olarak Başbakan Adnan Menderes'i görüyordu. 16 Aralık'ta Meclis'te yapılan program görüşmelerinde İnönü, Menderes'e çok sert bir dille çattı ve istifa etmesini istemiştir. D.P. grubundaki isyandan sonra C.H.P.'ye yepyeni bir güven gelmiş, 1946'dan beri her tedbirde geç kalan Halk Partisi, 1955 yılının sonunda, muhalefet meşalesini ciddi bir şekilde ele almıştır. Diğer taraftan, bütün vaatlere rağmen Demokrat Parti milletvekillerini hemen yatıştırmak mümkün olmamıştır. Henüz hükümet güven oyu almadan üç milletvekili daha D.P.'den ayrılır. 17 Aralık'ta diğerlerinin ardından D.P.'den ayrılan dördüncü milletvekili de Hürriyet Partisi'ne katılmıştır.¹²³

Akis 87. sayısını yayınladığı 7 Ocak 1956 tarihinde yeni yıla merhaba derken Demokrat Parti'yi eleştiren tavrından hiçbir şey kaybetmemiştir. Derginin çıktığı "7 Ocak" tarihi aynı zamanda Demokrat Parti'nin doğum günüdür. Akis de bugünün önemine istinaden Demokrat Parti'nin 10 yıllık süreç içerisinde yaşadığı olaylarla ilgili genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Ancak Akis'in önemle üzerinde durduğu ve Demokrat Parti'yi eleştiri yağmuruna tuttuğu husus "Kıbrıs" konusu olmuştur. Akis'in Demokrat Parti'ye karşı kullandığı en ağır sözlerden bir bölümü bahsi geçen 87. sayıda yer almaktadır. "*Kıbrıs Meselesinin Mesulü Menderes Hükümetleridir*" başlığı altında 1954 Ağustos'undan itibaren sürekli bir tırmanışta olan ve 6-7 Eylül olayları ile hat safhaya ulaşan Kıbrıs

120 Albayrak, a.g.m., 365.

121 Ahmad, *Kronoloji...*, s.144-145 .

122 "Program Grupta", *Akis*, 17 Aralık 1955, C.V, S.84, s. 7 .

123 Eroğul, a.g.e., s.117-118 .

Buhranı'nda gelinen noktanın tek sorumlusunun Menderes Hükümetleri'nin izlediği yanlış siyaset olduğu anlatılmaktadır.¹²⁴

Akis 1956 yılında takındığı sert tavrını 14 Ocak 1956 tarihli sayısında da sürdürmüştür. *"...Hiç kimsenin sizin şahsınızla bir alıp veremediği yoktur. Görmüyor musunuz, anlamıyor musunuz ki muvaffak olmadınız. Hissetmiyor musunuz ki herkes sizin çekilmeniz için dualar edecek hale gelmiştir. Memleketin menfaati, partinin menfaati, hatta kendi menfaatiniz hükümetin başından ayrılmanızı gerektiriyor. Bu millet D.P.'ye rey vermiştir, size değil. Siz D.P. değilsiniz. Hiç kimse D.P. değildir. D.P. bir idealdir. Siz onu yıktınız. Hala mı çekilmeyeceksiniz, Adnan Bey?..."*¹²⁵ sözlerini içinde barındıran bir makale ile Akis, Menderes'e ve O'nun şahsında yönetime olan muhalefetini açıkça dile getirilmiştir.

Menderes tüm eleştirilere karşı Dördüncü Kabinesi'nin açıklanması ve programın okunması sürecinde takındığı ılımlı tavrını sürdürmektedir. Ana muhalefet partisinin yanı sıra basın ve üniversite gibi etkili kesimler iktidara karşı cephe almaya devam ederken Demokrat Partililer de olumlu tutumları ile bir anlamda muhalefete karşı safları sıklaştırmaya çalışmıştır.¹²⁶ Ayrıca 1956 yılının ilk ayları Meclis sıralarında hararetli tartışmaların yaşandığı, iktidar partisi ve muhalefet partilerinin işi birbirlerine hakaret dolu sözler sarf etmeye kadar götürdüğü günler oluyordu. Mücadelenin böylesine alevlenmesi, Menderes'i taktik değiştirmeye yönlendirmiştir. Menderes, 1955 yılının sonunda beliren büyük bunalımdan sonra mevkiini korumak endişesiyle taviz politikasını seçmiştir. Ancak aradan geçen olaylar, ne yaparsa yapsın muhalefetin boy hedefi olmaktan kurtulamayacağını kendisine göstermiştir. Bu sürekli hücumlar D.P. Grubu'nun lideri etrafında kenetlenmesine yol açmış, bu durumda *"gerilerinden emin olan"* Menderes'in *"bir an iltifat ettiği ricat politikasını tamamen terk ederek açık taarruza geçmeye karar"* vermesine yol açmıştır.¹²⁷

Menderes'in değişen politikası sonucunda 1956 yılının Mart ile Mayıs ayları boyunca iktidar ile muhalif kuruluşlar arasında yoğun çekişmeler, önemli söz düelloları yaşanmaktaydı. Akis de bu gergin ortamdaki yerini alıyor, başta Menderes olmak üzere iktidarın icraatlarını sert bir dille eleştirmekten geri kalmıyordu.

Demokrat Parti yönetimi sertleştirdiği politikası doğrultusunda adalet, basın, üniversite, sendikalar ve muhalefet partilerine karşı yeni baskı tedbirleri almaya başladı. İlk tedbir adalete karşı geldi. 3 Mayıs 1956 yılında on altı yargıç emekli edildi. Bu yargıçlardan üçü Yargıtay üyesiydi. Akis *"...Adalet Bakanı beğenmediği - ehliyetleri bakımından değil vicdanları bakımından – temyiz azalarını, hakimleri bir kalemde tasfiye etti mi, siz susup oturacaksınız. Tabii susup oturmanız, yapılacak en iyi şey değildir. Mesela bu hareketi alkışlasanız ve Adalet Bakanı'nı takdir etseniz daha makbule geçersiniz..."*¹²⁸ sözleri ile yapılan uygulamadan duyulan rahatsızlığı dile getirmiş, iktidarın kendine muhalif hiçbir ses duymak istemediğine dikkati çekmiştir. Demokrat Parti iktidarının adli görevlilere karşı uyguladığı emekliye sevk etme işlemi 1956 yılının Haziran ayında da devam edecektir. D.P.'nin adaletten başka basına da aynı sert tavırla yaklaştığı bir yıl olmuştur 1956 yılı.

124 "Kıbrıs Meselesinin Mesulü Menderes Hükümetleridir", *Akis*, 7 Ocak 1956, C.VI, S.87, s.5 .

125 "Adnan Bey Hala Mı Çekilmeyeceksiniz?", *Akis*, 14 Ocak 1956, C.VI, S.88, s.5 .

126 Eroğul, *a.g.e.*, s.118 .

127 Eroğul, *a.g.e.*, s.118 .

128 "Kendi Aramızda", *Akis*, 19 Mayıs 1956, C.VII, S.106, s.3 .

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhalif Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

Demokratlar basını susturmaya yönelik bir dizi yeni karar almış ve bu kararlarını vakit geçirmeden uygulamaya başlamıştır. Mart 1954'te basın aleyhine alınan tedbirleri çok ağırlaştırılan iki yeni kanun çıkarılmıştır. *"...Bu kanunlar baştan aşağı anti demokratik hükümlerle doluydu. Gazete sahibi ve sorumlu müdür olmak yeni şartlara bağlanmıştı. Gazetecilerin kolaylıkla hapse atıldığı bir dönemde, altı aylık mahkumiyet, bu mesleklerin icrasına engel kabul edilmişti. Muhabirlerde dahi aynı şartlar aranılıyordu. Sorumlu müdürler, gazetelerinde imzasız olarak çıkan her yazının sahibini, sorulduğu takdirde, 24 saat içinde savcıya bildirmek zorunda bırakılıyordu. "Memleket ahlakını bozmak", "resmi sıfatı haiz olanlar aleyhine istihfaf hissi telkin edebilecek mahiyette neşriyatta bulunmak", "maksadı mahsusa müstenit neşriyatta bulunmak" gibi, ceza hukukuna aykırı, kaypak ifadelerle yeni yayın yasakları getiriliyor ve bunlara uymayanlar için ağır hapis ve para cezaları öngörülüyordu..."*¹²⁹

Yapılan bu yeni değişikliklerle 1950'de vaat edilen ve kurulmuş olan basın özgürlüğü rejimi anlamını yitirmiş oluyordu. Yeniliklere yerli basın organlarından olduğu kadar yabancı basın kuruluşlarından da büyük tepkiler gelmiştir.¹³⁰ Akis de çıkarılan bu yeni kanunlarla basın haklarının sınırlanmasına tepki göstermiştir.¹³¹ Demokrat Parti çıkardığı yasalar doğrultusunda hemen icraatlara da başlamıştı. Bu doğrultuda Akis'in "Adalet" başlığı altında Menderes'i ve adalet sistemini eleştirdiği 110. sayısı toplattırılmıştır.¹³² Akis'in toplattırılmasının akisleri çok büyük olmuştur. Akis 111. sayısında "Bir Mecmua Toplattırıldı" başlığı altında yayınladığı makede iktidarın bu uygulamasını ağır sözlerle eleştirmiştir.¹³³

Demokrat Parti adalete ve basına uyguladığı baskıyı aynı oranda üniversitelere ve muhalif partilere de uygulamıştır. Örneğin Aralık 1956 yılında Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı olan Turhan Feyzioğlu ders yılı açılış konuşması dolayısı ile siyaset yapmakla suçlanarak, bakanlık emrine alındı. Feyzioğlu'na karşı yapılan bu hareket diğer birçok üniversite görevlisinin ve öğrencilerinin infialine neden olsa da bu durumdan hiç rahatsız olmayan grup Demokrat Partililer olacaktır.¹³⁴

Muhalefet partileri de Demokrat Parti'nin bu hırçın siyasetinden paylarına düşeni alacaktır. D.P. 27 Haziran 1956'da kabul ettiği bir kanunla siyasal partilerin seçim propaganda devresi dışında açık hava toplantısı yapmasını yasaklıyordu. Bu gibi kararları protesto eden muhalefet parti liderleri Meclis'i terk ettiler. Akis'in "Bir Cephe Kuruldu"¹³⁵ başlığı ile verdiği haberde İsmet İnönü'nün, Osman Bölükbaşı ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun Meclis'i terk ederek iktidara karşı olan tepkilerini gösterdiklerinden bahsediliyordu. Ancak bu gibi tepkiler de D.P.'nin baskı tedbirleri almasını engellemeyecekti. C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek çıktığı Karadeniz gezisinde birçok engelleme ile karşılaşır. Gülek bu gezi sırasında gösteri yürüyüşü yaptığı gerekçesi ile altı ay hapse mahkum edilir. Ağustos ayında C.H.P.'lilerden Kasım Gülek'in dışında C.M.P. lideri Osman Bölükbaşı'nın da Giresun'da düzenlenen parti kongresinde olaylar yaşanmıştır. Diğer muhalefet partisi olan

129 Eroğul, a.g.e., s.120 .

130 Ayrıntılı bilgi için bkz.; Topuz, a.g.e., s. 201.

131 "Yel Değirmenlerine Saldırıyor Görünmekten Sakalım", Akis, 23 Haziran 1956, C.VII, S.111, s.12-13 .

132 "Adalet", Akis, 16 Haziran 1956, C.VII, S.110, s. 6 .

133 "Bir Mecmua Toplattırıldı", Akis, 23 Haziran 1956, C.VII, S.111, s. 5 .

134 Eroğul, a.g.e., s.121 .

135 "Muhalefet Bir Cephe Kuruldu", Akis, 7 Temmuz 1956, C.VII, S.113, s.4 .

Hürriyet Partisi de benzer engellemelerle karşılaşmıştır. Bu ve benzeri baskılar sonucunda muhalefet partileri bir iş birliği içine girmişlerdir. 8 Temmuz 1956'da üç muhalif parti bir bildiri yayınlayarak demokrasi için mücadele etmek amacı ile birleştiklerini açıklamışlardır. Ancak bu ilke anlaşmasından sonra muhaliflerin ayrıntılarda anlaşmaları mümkün olmamış ve iş birliği konusu rafa kaldırılmıştır.¹³⁶ Türkiye 1956'da bu karmaşa ortamını yaşayarak yeni bir seçimin yaşanacağı 1957 yılına ilerlemiştir.

1957 yılının ikinci ayında 1955 yılından beri süregelen Akis-Sarol davasında karar aşamasına gelindi. Dava, Akis'in yani Metin Toker'in aleyhine sonuçlanmıştır. 11 Şubat 1957 tarihinde Metin Toker cezasının Yargıtay tarafından onanması üzerine tutuklanır. Akis bu tutuklanma haberini Metin Toker'in resmini kapağında yayınlayarak vermiştir. Derginin içinde de bu olaya geniş yer ayrılmıştır.¹³⁷ Akis 7 aylık cezası süresince Metin Toker olmadan yayınlanmıştır. Akis Metin Toker'in yokluğunda da yayın politikasını değiştirmeyeceğini şu sözlerle ilan edilir: "...*Son hadise yüzünden Metin Toker'in Akis'teki masası ve sütunlardaki yeri bir müddet için boş kalacaktır. Ama Akis okuyucuları, mecmuanın her satırında gene de Metin Toker'i ararlarsa, onu bulmakta zorluk çekmeyeceklerdir. Çünkü Akis'in ilk çıktığı gündün bu yana tam 145 hafta geçmiştir ve Metin Toker bu 145 hafta zarfında bütün zekasını, bütün enerjisini Akis'i istediği şekle sokmak için harcamış ve onu bir heykeltıraş azmi ve mahareti ile yoğurmuş, yoğurmuş ve yoğurmuştur. Bu emekler boşa gitmemiş, heykel şeklini almıştır. Artık Akis'in yolu bellidir ve onun bu yoldan ayrılmasını bekleyenler boşuna bekleyeceklerdir. Bu yoldan ayrılmak Akis için güçlüklerin en büyüğüdür...*"¹³⁸

Akis için üzücü bir olayla başlayan 1957 yılının Türkiye için en önemli yanı yapılacak olan genel seçimlerdir. C.M.P. Lideri Osman Bölükbaşı, 17 Mayıs 1957 tarihinde yaptığı bir konuşmasında seçim kampanyasını başlattığını ilan etmiştir.¹³⁹ Bölükbaşı'nın bu sözleri Menderes'in tepkisine yol açtı. Ve D.P.'nin ilk hedefi Bölükbaşı oldu. Menderes, Bölükbaşı'ya karşı ilk tedbir olarak Kırşehir'i yeniden il haline getirilmiştir. Ayrıca 2 Temmuz 1957 'de Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığı kaldırılmış ve Meclis 2 Eylül'e kadar tatile girmiştir. Tatil kararından birkaç gün sonra da 2 Temmuz 1957'de Osman Bölükbaşı meclise hakaret ettiği gerekçesiyle tutuklanmıştır.¹⁴⁰ Gazetecilere karşı da sert tavrını devam ettiren D.P. tarafından Metin Toker'in ardından Ziya Hanhan, Ratıp Tahir Burak, Yusuf Ziya Ademhan, Şinasi Nahit Berker, Nihat Subaşı gibi önemli gazeteciler yazıları nedeniyle mahkum ettirilmiştir.¹⁴¹

İktidar partisi saflarında Orhan Köprülü ve Fuat Köprülü peş peşe istifa ederken muhalefet saflarında üçlü ittifak gündeme gelmiştir. Adnan Menderes'in İnebolu'da verdiği bir nutukta seçim tarihini 27 Ekim olarak ilan etmesi üzerine muhalefet "güç birliği" ne gitmeye karar verir. Böylece siyasal hayattaki kutuplaşma hareketi iyice hızlanmıştır. Güç birliği hareketi, esas itibarıyla Menderes'e "hayır" diyenlerin bir koalisyonu maiyetindedir. Üç muhalif parti temsilcileri 12 Ağustos 1957'de İnönü'nün Heybeliada'daki evinde ilk toplantılarını yapmışlardır. Muhalif basın bu harekete olağanüstü önem vermiş ve ittifak

136 Eroğul, a.g.e., s.123 .

137 Akis, 16 Şubat 1957, C.IX, S.145, s.4-7 .

138 "Metin Toker", Akis, 16 Şubat 1957, C.IX, S.145, s.5 .

139 Eroğul, a.g.e., s.123 .

140 Eroğul, a.g.e., s.124 .

141 "Manzara", Akis, 11 Mayıs 1957, C.X, S.157, s.5 .

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhalif Basına Yansımaları : Akis Dergisi Örneği

girişimini var gücü ile desteklemiştir.¹⁴² Şüphesiz bu ittifakın en büyük destekçilerinden biri de Akis dergisi olmuştur. Akis özgün fotoğraflarla desteklediği yazısına “*Muhalefet Hepimiz ve Birimiz*” başlığını atıyordu.¹⁴³ Muhalefet saflarındaki işbirliği Demokrat Parti’yi bu oluşumu engelleyecek kararlar almaya sevk etmiştir. Ve bu doğrultuda 13 Eylül 1957’de yeni bir seçim kanunu kabul edilmiştir. Bu kanun ile partiler bütün seçim çevrelerinde tam aday listesi yapmaya mecbur tutulmuş, bir partinin diğer bir parti tarafından aday gösterilmesi yasaklanmıştır. Ayrıca altı ay önce bir partiden istifa etmiş bir kişinin başka bir partiden aday olması engellenmiştir. Başka bir ifade ile bu kanunla güç birliğinin gerçekleştirilmesi güçleştirilmiştir. Tek çözüm tek bir parti çatısı altında toplanılmasıydı. Ancak bu da muhalif partiler arasında anlaşmazlıklara neden oldu. Bunun üzerine C.H.P. 19 Eylül 1957’de resmen iş birliği yapılmasına imkan kalmadığını, ancak seçimlerde muhaliflerin fiilen birbirlerine yardım edebileceklerini bildirdi. Böylece Demokrat Parti’nin yenilenen seçim kanunu gayesine ulaşmış ve muhalefetin güç birliği girişimi suya düşürülmüş olmuştur.¹⁴⁴

Seçimin 27 Ekim’de yapılması kararlaştırıldıktan sonra tüm partiler seçim kampanyaları için yurdun dört bir yanında faaliyetlere girişmişlerdir. Yapılan seçim kampanyaları süresince D.P. ile muhalefet partileri arasında birçok problemin yaşandığı görülmekteydi.¹⁴⁵ Yaşanan tüm bu olayların ardından yapılan 27 Ekim 1957 seçimlerinde kazanan taraf yine Demokrat Parti olmuştur. Böylece Demokrat Parti kendini bir ihtilale sürükleyecek olan son viraja girmiş oluyordu.

Akis seçimlerden kısa süre önce hapisten çıkan baş yazarı Metin Toker’in de desteği ile seçimlerle ilgili çarpıcı yazılar kaleme almıştır. Metin Toker “Mahkum Edilen Sistem” başlığı altında D.P.’nin seçim galibiyetini eleştirdiği yazısında “*1957 seçimlerinin neticesi Türk milletine sadece şeref, sadece itibar sağlayacaktır. Demokratik rejim bu topraklar üzerinde benimsenmiştir. O rejimin aşıkları ekseriyettedir. Üstelik millet çok partili sistemin dejenere olmaması için de son derece dikkatlidir. O işaretini vermiştir... O iktidara, takip etmesi gereken yolu göstermiştir. 1954-1957 metotlarının bir iktidarı ancak zayıflattığı hakikatini en ufak münakaşayı kaldırmayacak şekilde gözlerin önüne sermiştir. İnce demokrasiyi yok etme yolundaki bütün teşebbüsler seçmenin şamarı ile yere yıkılmıştır. Halkın sesi hakkın sesi olduğuna göre iş başındakiler önünde sonunda ona uymaya mutlaka mecbur kalacaklardır...*”¹⁴⁶ sözlerini kullanarak eleştirilerini yeni iktidar döneminde de sürdürüleceğinin ilk sinyallerini vermiştir.

SONUÇ

1954 tarihindeki seçimler ile Demokrat Parti’nin iktidarının ikinci dönemi başlar. 1957 yılındaki seçimlere kadar sürecek olan bu ikinci dönem Demokrat Parti’nin en fazla oy aldığı, gücünün zirvesine eriştiği süreçtir. Demokrat Parti iktidarının gücüne mukabil iktidar-muhalefet ilişkisinin en keskinleştiği dönem de bu ikinci dönem olacaktır. Bu dönemde yayın hayatına başlayan Akis dergisi, ilk sayısından itibaren yüksek tirajlara ulaşmıştır. Demokrat Parti’nin ilk dönemine oranla değişen siyasi tavrı ile şekillenen

142 Eroğul, a.g.e., s.124.

143 “Muhalefet Hepimiz ve Birimiz”, Akis, C.X, S.171, s.4 .

144 Eroğul, a.g.e., s.124.

145 Ayrıntılı bilgi için bkz.; a.g.e., s.126 .

146 Metin Toker, “Mahkum Edilen Sistem”, Akis, C.XI, S.182, s.5 .

muhafif söylemleri ve buna karşılık Demokrat Parti'nin aldığı önlemler Akis dergisini dönemin dikkat çeken dergilerinden biri haline getiren en önemli etkenler olmuştur. Akis, 15 Mayıs 1954 – 31 Aralık 1967 tarihleri arasında yayınlanan haftalık aktüalite, siyaset dergisidir. Ankara'da yayınlanan dergi, Türk basın hayatına gerek üslubu gerekse bakış açısı ile büyük bir yenilik getirmiştir. Akis dergisi siyasi olayları tarafsız bir tutumla ve ayrıntılı olarak ortaya koymak, dış basınla ilgili haberler vermek; yetkili kişiler tarafından hazırlanan iktisat, tıp, askerlik, spor, sanat, sinema ve kadın sayfalarıyla her çeşit okuyucuya seslenmek amacı ile başlayan yayın hayatı Demokrat Parti'nin İkinci İktidar Dönemi ile birlikte başlamış ve yayın politikaları da parti ile aralarında gelişen ilişkiye paralel olarak şekillenmiştir. Demokrat Parti'nin sertleşen politikasına aynı sertlikle muhalefet yapan en önemli basın organlarından biri haline gelmiştir. Akis'in, yayın hayatının ilk üç yılını kapsayan Demokrat Parti iktidarının ikinci dönemi DP politikalarının netleştiği safların en belirgin hale geldiği dönem olarak göze çarpmaktadır. İç ve dış siyasette pek çok olayın iç içe geçtiği bir dönemde zaman zaman sertleşen iktidara karşı izlenen tutum ve bu tutum beraberinde getirdiği sonuçla Akis ile Demokrat Parti arasındaki ilişkinin ana başlıkları olmuştur. Akis dergisi yaptığı yayıncılık ile iktidar partisinin bu en yoğun dönemlerinin daha da hararetli hale gelme sebeplerinden biri olmuştur.

KAYNAKÇA

- (1954), “Kabine Nasıl Kuruldu?”, Akis, 22 Mayıs, C.I, S.2, s.6 .
- (1954), “Kabine Tahminler Temenniler”, Akis, 15 Mayıs, C.I, S.I, s.5 .
- (1954), “Kendi Aramızda”, Akis, 15 Mayıs, C.1, S.1, s.3 .
- (1954), “Bu Vekil İstifa Etmelidir”, Akis, 30 Ekim, C.II, S.25, s.7 .
- (1954), “Dış Politika Kıbrıs Hakkında Korkunç Sükut”, Akis, 7 Ağustos, C.I, S.13, s.4 .
- (1954), “Basın İçeridekiler – Dışarıdakiler”, Akis, 9 Ekim, C.II, S.22, s.6 .
- (1954), “Basın”, Akis, 2 Ekim, C.II, S.21, s.6 .
- (1954), “Demokrasi Seçim Kanununda Tadilat”, Akis, 3 Temmuz, C.I, S.8, s.4 .
- (1954), “Diplomasi Türkiye-Pakistan”, Akis, 19 Haziran, C.I, S.6, s.11 .
- (1954), “İdare Küçük Politika Oyunları”, Akis, 5 Haziran, C.I, S.4, s.6 .
- (1954), “Kabine Sıhhiye Bakanlığı”, Akis, 29 Mayıs, C.I, S.3, s.7 .
- (1954), “Okuyuculardan Mektuplar”, Akis, 15 Mayıs, C.I, S.I, s.33 .
- (1954), “Pakistan Başvekili Ankara'da”, Akis, 12 Haziran, C.I, S.5, s.7 .
- (1954), “Seçimler Fırtına Koparan Başlık”, Akis, 13 Kasım 1954, C.II, S.27, s.5 .
- (1954), Akis, 12 Haziran, C.I, S.5, s.7 .
- (1954), Akis, 5 Haziran, C.I, S.4, s.5 .
- (1955), “Asayiş Hazin Hadiseler”, Akis, 10 Eylül, C.V, S.70, s.8 .
- (1955), “D.P. İspatçıların Toplantıları”, Akis, 22.Ekim, C.V, S.76, s.4 .
- (1955), “Davamızın Tarihçesi”, Akis, 16 Nisan, C.III, S.49, s.4 .
- (1955), “Kıbrıs Meselesi İmtihan Arefesinde”, Akis, 27 Ağustos, C.IV, S.68, s.7 .
- (1955), “Program Grupta”, Akis, 17 Aralık, C.V, S.84, s. 7 .
- (1956) “Adalet”, Akis, 16 Haziran , C.VII, S.110, s. 6 .

İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhalif Basına Yansıması : Akis Dergisi Örneği

- (1956) “Adnan Bey Hala Mı Çekilmeyeceksiniz?”, *Akis*, 14 Ocak, C.VI, S.88, s.5 .
- (1956) “Bir Mecmua Toplattırıldı”, *Akis*, 23 Haziran, C.VII, S.111, s. 5 .
- (1956) “Muhalefet Bir Cephe Kuruldu”, *Akis*, 7 Temmuz, C.VII, S.113, s.4 .
- (1956) “Kendi Aramızda”, *Akis*, 19 Mayıs, C.VII, S.106, s.3 .
- (1956) “Yel Değirmenlerine Saldırıyor Görünmekten Sakıyalım”, *Akis*, 23 Haziran, C.VII, S.111, s.12-13.
- (1956), “Kıbrıs Meselesinin Mesulü Menderes Hükümetleridir”, *Akis*, 7 Ocak, C.VI, S.87, s.5 .
- (1957) “Manzara”, *Akis*, 11 Mayıs, C.X, S.157, s.5 .
- (1957) “Metin Toker”, *Akis*, 16 Şubat, C.IX, S.145, s.5 .
- (1957) “Muhalefet Hepimiz ve Birimiz”, *Akis*, 12 Ağustos, C.X, S.171, s.4 .
- (1957) *Akis*, 16 Şubat, C.IX, S.145, s.4-7 .
- (1967), “Akis’in Hikayesi” , *Akis*, 31 Aralık, C.1, S.12, s.16-20 .
- (1974), *Türkiye Ansiklopedisi 1923-1973*, C.1, İstanbul: Kaynak Kitaplar Yay.
- Ahmad, Feroz (1992), *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul.
- Ahmad, Feroz ve Bedia Turgay (1976), *Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971)*, İstanbul: Bilgi Yay.
- Akalın, Cüneyt (2000), *Askerler ve Dış Güçler “Amerikan Belgeleriyle 27 Mayıs Olayı”*, İstanbul.
- Alacı, Beral (2011), “Hürriyet Partisi’nin Türk Siyasi Hayatındaki Yeri (1955-1958)”, *Türk Yurdu*, C.31, S.290, ss.134-144.
- Albayrak, Mustafa (2008), “Hürriyet Partisi’nin Türk Siyasi Tarihindeki Yeri ve Önemi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXIV, S. 71, Temmuz, ss.341-380.
- Albayrak, Mustafa (2004), *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*, Ankara: Phoenix Yay.
- Altuğ, Kurtul (1967), “Akis’ten Size”, *Akis*, 31 Aralık, s.3.
- Altuğ, Kurtul (1967), “Kendi Aramızda”, *Akis*, 13 Eylül, C.XXXIX, S.691, s.3 .
- Atay, Seyran Efiltili- Karavar, Hilal (2021), “Akis Dergisi “Kadınlar Arasında” Bölümünde Kadın Algısı”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (SEFAD)*, 45, ss.355-374.
- Aydemir, Şevket Süreyya (1968), *İkinci Adam*, C.III, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Bayar, Celal (1986), *Başvekilim Adnan Menderes*, (Der.: İsmet Bozdağ), İstanbul: Tercüman Yay.
- Bilgehan, Gülsün (1998), *Mevhibe II*, Ankara.
- Burçak, Rıfık Salim (1998), *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Ankara.
- Çelebi, Onur (2017), “Gazeteciliğe Adanmış Bir Ömür: Metin Toker”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13/26, Güz, ss.91-124.
- Dosdoğru, M. Hulusi (1993), *6/7 Eylül Olayları*, İstanbul: Bağlam Yay.
- Erer, Tekin (ty), *On Yılın Mücadelesi*, İstanbul.
- Eroğul, Cem (1990), *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi.

- Gevgilili, Ali (1981), *Yükseliş ve Düşüş*, İstanbul: Altın Kitaplar Yay.
- Göktürk Çetinkaya, Selma (2020), "Basına İspat Hakkı Tanınması Meselesi ve Muhalif Duruş", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 35/1, ss.133-165.
- Günay, Ertuğrul (2020), *Bir "Hürriyet" Hikayesi – Çok-Partili Dönemde Özgürlükçü Bir Siyaset Girişimi (1955-1958)*, İstanbul: İletişim Yay.
- Güven, Dilek (2009), *6-7 Eylül 1955 Olayları*, İstanbul: İletişim Yay.
- Ilıcak, Nazlı (1975), *15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor*, C.I, İstanbul: Kervan Yay.
- Kongar, Emre (1979), *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Ankara. *Resmî Gazete* (1950), 24 Temmuz, S. 7564.
- Sarol, Mükerrerem (1954), "Basın ve Turizm Davamız", *Akis*, 19 Haziran, C.I, S.6, s.4-5 .
- Sevinç, Derya (2017), "Türk-Yunan İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorununda Yeni Bir Aşama (1954-1960)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.60, Bahar, ss.171-206.
- Tanju, Sadun (1959), "Türk Basını", *Vatan*, 19 Aralık.
- Toker, Metin (1967), "Yepyeni Bir Akis", *Akis*, 16 Eylül, C.XXXIX, S.691, s.5 .
- Toker, Metin (1991), *DP Yokuş Aşağı 1954-1957*, 3.basım, İstanbul: Bilgi Yay.
- Toker, Özden – Altuğ, Kurtul (2007), *Metin Toker'den "Akis"ler*, Ankara: Bilgi Yay.
- Topuz, Hıfzı (2003), *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yalman, Ahmet Emin (1971), *Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim (1945-1970)*, C.IV, İstanbul: Rey Yay.
- Yücel, M. Serhan (2002), "Menderes Dönemi (1950-1960)", *Genel Türk Tarihi*, C.9, Ankara.
- Zürcher, Erik Jan (1998), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, Çev. Yasemin Saner Gönen, İstanbul.